

Παράσταση πολιτικής αγωγής επί προσβολής αγαθών νομικού προσώπου

Αδαμίδης Γρηγόριος,

Μεταπτυχιακός Φοιτητής Α έτους τομέα Ποινικών και Εγκληματολογικών Επιστημών Νομικής Σχολής Α.Π.Θ.,
gregoryadam@live.com

Αμπατζή Μεταξούλα,

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Α έτους τομέα Ποινικών και Εγκληματολογικών Επιστημών Νομικής Σχολής Α.Π.Θ.,
meta3ia4@live.com

Καραμπάτση Ελένη,

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Β έτους τομέα Ποινικών και Εγκληματολογικών Επιστημών Νομικής Σχολής Α.Π.Θ.,
helenikaram@gmail.com

Κουφός Αλέξανδρος,

Μεταπτυχιακός Φοιτητής Β έτους τομέα Ποινικών και Εγκληματολογικών Επιστημών Νομικής Σχολής Α.Π.Θ.,
alexandroskouf@gmail.com

Τολούδη Χρυσάνθη

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Α έτους τομέα Ποινικών και Εγκληματολογικών Επιστημών Νομικής Σχολής Α.Π.Θ.,
chrysa_toloudi@hotmail.com

Περίληψη

Αντικείμενο του συγκεκριμένου άρθρου συνιστά ο ρόλος που διαδραματίζουν στην ποινική δίκη τα νομικά πρόσωπα ως πολιτικώς ενάγοντες, όταν αποτελούν θύματα εγκληματικών πράξεων. Η πρώτη ενότητα του άρθρου αναλύει τη διαρκώς αυξανόμενη σημασία της θέσης του θύματος στο ελληνικό σύστημα απονομής δικαιοσύνης και εστιάζει στο νομικό καθεστώς του πολιτικώς ενάγοντα, τόσο γενικά όσο και ειδικά σε σχέση με τα νομικά πρόσωπα. Η δεύτερη ενότητα ασχολείται με τα αστικού και ποινικού δικαίου κριτήρια που χρησιμοποιεί η νομική θεωρία και νομολογία, προκειμένου να καθορίσει ποιος δικαιούται να καθίσταται διάδικος ως πολιτικώς ενάγοντας στην ποινική δίκη, ενώ στη συνέχεια μελετά τις σχετικές προϋποθέσεις (δηλαδή την ύπαρξη άμεσης και προσωπικής ζημίας) σε ό,τι αφορά τα νομικά πρόσωπα. Η τρίτη ενότητα περιγράφει τους διαδικαστικούς όρους υπό τους οποίους ένα νομικό πρόσωπο μπορεί να εκπροσωπείται ενώπιον ποινικού δικαστηρίου και τοποθετείται επί σημαντικών πρακτικών συναφών ζητημάτων. Η τέταρτη ενότητα επικεντρώνεται στο κρίσιμο ερώτημα αν το μέλος νομικού προσώπου μπορεί να καταστεί το ίδιο πολιτικώς ενάγων και εξετάζει τη σχετική νομολογία ως προς τους πιο σημαντικούς τύπους νομικών προσώπων. Η πέμπτη ενότητα παρουσιάζει και αναλύει τις νεοεισαχθείσες ειδικές νομικές διατάξεις που εκφράζουν μια σύγχρονη τάση: το δικαίωμα νομικού προσώπου να παρίσταται ως πολιτικώς ενάγων σε ποινικές διαδικασίες μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Νομικά πρόσωπα, Πολιτική αγωγή, Ενεργητική νομιμοποίηση, Διαδικαστικές προϋποθέσεις, Παράσταση πολιτικής αγωγής, Παράσταση προς υποστήριξη κατηγορίας

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΑ ΝΟΜΟΘΕΤΗ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΩΣ ΕΝΑΓΟΝΤΟΣ ΩΣ ΔΙΑΔΙΚΟΥ [Καραμπάτση Ελένη]

1.1 Η συμμετοχή του θύματος στη ποινική δίκη: Σύντομη αναφορά σε ζητήματα συγκριτικού δικαίου και στην ιστορική εξέλιξη του θεσμού της πολιτικής αγωγής στην ελληνική έννομη τάξη

Η ένταξη του θύματος στην ποινική διαδικασία, συνιστά κοινό τόπο για τα περισσότερα ηπειρωτικά δικαιοσύνη συστήματα τα οποία προβλέπουν την εισαγωγή της αστικής αξίωσης του ζημιωθέντος από εγκληματικό συμβάν στη διεξαχθείσα ποινική δίκη ή και τη περαιτέρω συμμετοχή του σε αυτή. Παρότι όμως η βασική κατεύθυνση που ακολουθείται είναι κοινή οι διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται στις εκάστοτε ρυθμίσεις είναι σημαντικές.

Στα πλαίσια του γερμανικού και του ελβετικού δικαίου, ο ζημιωθείς προσαρτά απλώς τις αξιώσεις του στη ποινική δίκη. Ειδικότερα, του δίνεται η δυνατότητα να αιτηθεί την επιδίκαση των απαιτήσεων του από το ποινικό δικαστήριο το οποίο αξιολογώντας τις περιστάσεις μπορεί να κάνει δεκτό ή να απορρίψει το αίτημά του, σε κάθε περίπτωση όμως ο ρόλος του στη ποινική δίκη είναι ήσσονος σημασίας και τα δικαιώματα που του αναγνωρίζονται είναι περιορισμένα¹. Αντίθετα, το ιταλικό και το γαλλικό δίκαιο προβλέπουν την ενεργή συμμετοχή του θύματος στη ποινική διαδικασία. Στις έννομες τάξεις αυτές ο αδικηθείς καθίσταται διάδικος της ποινικής δίκης και η εκδοθείσα απόφαση παράγει δεδικασμένο που δεσμεύει το πολιτικό δικαστήριο κατά την κρίση της αδικοπραξίας². Παράλληλα, η ενίσχυση του ρόλου του θύματος φαίνεται να εξελίσσεται σημαντικά και σε επίπεδο ευρωπαϊκής νομοθεσίας³ με την πρόβλεψη μέτρων που κατατείνουν στην αποτελεσματικότερη προστασία των προσώπων που ζημιώθηκαν από την τέλεση ενός εγκλήματος. Σε αντιδιαστολή με τα παραπάνω, τα

¹ Συγκεκριμένα, ο ζημιωθείς δύναται να λαμβάνει μέρος στην αποδεικτική διαδικασία όμως του απαγορεύεται να παρίσταται στη δίκη με συνήγορο, να επιχειρηματολογεί επί της ερμηνείας του νόμου ή της εκτίμησης των αποδείξεων και να ασκεί ένδικα μέσα κατά της εκδοθείσας απόφασης από το ποινικό δικαστήριο. Βλ. αναλυτικότερα Άννα Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (Δίκαιο & Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2015) 6 επ., Άγγελος Κωνσταντινίδης, *Επίκαιροι προβληματισμοί σχετικά με τον θεσμό της πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη*, σε Άγγελος Κωνσταντινίδης και Θεοχάρης Δαλακούρας, *Εμβάθυνση στο Ποινικό Δικονομικό δίκαιο* (Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2014) 35 επ.

² Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 2, 10, βλ. και Κωνσταντίνος Σταμάτης, *Το πρόβλημα της ενεργητικής συμμετοχής του θύματος στην ποινική δίκη, ιδιαίτερα με την ιδιότητα του πολιτικώς ενάγοντος*, σε ΕΕΠΔ (επιμ. εκδ.), *Η θέση του θύματος στο ποινικό σύστημα και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής*, *Πρακτικά του Β' πανελλήνιου συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου* (ΑΦΟΙ Π. Σάκκουλα, Αθήνα, 1989) 71 επ. και ιδίως 74 επ.

³ Βλ. χαρακτηριστικά Απόφαση Πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ και Οδηγία 2004/80/ΕΚ. Βλ. περαιτέρω τη σχετική ανάλυση σε Νικόλαος Αποστολίδης, *Το δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη*, *Θεμελίωση-Δικονομικές προϋποθέσεις ενάσκησης* (Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2010) 147 επ.

αγγλοσαξονικά δίκαια ακολουθούν την οδό του απόλυτου χωρισμού μεταξύ της ποινικής και της πολιτικής δίκης⁴.

Στα πλαίσια του ελληνικού δικαίου, ο νομοθέτης εμφανίζεται ιδιαίτερα δραστήσιος ως προς τις προβλέψεις του, καθώς αναβαθμίζει τη θέση του θύματος καθιστώντας το διάδικο της ποινικής δίκης. Μάλιστα, η νομοθετική αυτή επιλογή βρίσκεται σε αρμονία με τη γενικότερη τάση αναβάθμισης του θύματος στις ποινικές και εγκληματολογικές επιστήμες, είναι, δε πάγια, καθώς αντίστοιχες διατάξεις ανευρίσκονται ήδη από τα πρώτα νομοθετήματα της Νεώτερης Ελλάδος⁵. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 1 της Εγκληματικής Διαδικασίας του 1829 και του 1830 γινόταν ρητή αναφορά στη Πολιτική αγωγή και διάκρισή της από την Δημόσια αγωγή που ασκούσαν από το Κράτος, ενώ στο άρθρο 6 της προισχύσασας Ποινικής Δικονομίας του 1834 προβλεπόταν η ικανοποίηση των ιδιωτικών απαιτήσεων από το ποινικό δικαστήριο⁶.

Ο ισχύων Κώδικας Ποινικής Δικονομίας κατοχυρώνει ρητά τον πολιτικώς ενάγοντα ως διάδικο⁷ και ρυθμίζει τη θέση του στη ποινική διαδικασία στα άρθρα 63 επ., 82 επ. και 96 επ.⁸ καθώς και με ειδικότερες διατάξεις⁹. Με αυτόν τον τρόπο, δηλαδή, αναγνωρίζεται από το

⁴ Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 3, Κωνσταντινίδης, Επίκαιροι προβληματισμοί (υπ. 1) 35 επ. και ιδίως 44.

⁵ Ειδικότερα, η επικέντρωση στον παθόντα από το έγκλημα γίνεται φανερή τόσο από την ανάπτυξη της θυματολογίας ως διακριτού κλάδου στο χώρο της εγκληματολογίας όσο και της θυματοδογματικής (Viktimodogmatik) στο χώρο του ουσιαστικού ποινικού δικαίου. Βλ. αναλυτικότερα Άννα Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η θέση του θύματος στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής*, Πρακτικά του Β' πανελλήνιου συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου, (ΑΦΟΙ Π. Σάκκουλα, Αθήνα, 1989) 13 επ. και ιδίως 15 επ., Διονύσιος Σπινέλλης, *Ανάγκες θύματος και μέθοδοι ικανοποίησώς του*, σε ΕΕΠΔ (επιμ. εκδ.), *Η θέση του θύματος στο ποινικό σύστημα και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής*, Πρακτικά του Β' πανελλήνιου συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου (ΑΦΟΙ Π. Σάκκουλα, Αθήνα, 1989) 39 επ. και ιδίως 46 επ., Νικόλαος Ανδρουλάκης, *Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης* (4^η έκδοση, Δίκαιο & Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2012) 81 επ. Βλ. πάντως και Λάμπρος Μαργαρίτης, Νικόλαος Παρασκευόπουλος, Γεώργιος Νούσκαλης, *Ποινολογία, Άρθρα 56-133 ΠΚ* (8^η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2016) 1 επ., όπου από την σχετική ανάλυση γίνεται σαφές ότι η ικανοποίηση του θύματος δεν συνιστά σκοπό της ποινής που επιβάλλεται κατά το ποινικό δίκαιο. Σχετικά πάντως με την ανωτέρω στροφή της ποινικής επιστήμης στον παθόντα του εγκλήματος, υποστηρίζεται ότι δύσκολα μπορεί να συμβαδίσει με το ποινικό δόγμα όπως είναι διαμορφωμένο και τον χαρακτήρα του ουσιαστικού ποινικού δικαίου ως δικαίου προσανατολισμένου κατ' αρχήν στη συμπεριφορά του δράστη, βλ. σχετικά Ιωάννης Γιαννίδης, *Η θέση του θύματος στο ουσιαστικό ποινικό δίκαιο*, σε ΕΕΠΔ (επιμ. εκδ.), *Η θέση του θύματος στο ποινικό σύστημα και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής*, Πρακτικά του Β' πανελλήνιου συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου (ΑΦΟΙ Π. Σάκκουλα, Αθήνα, 1989) 31 επ. και ιδίως 35 επ. ωστόσο αναφορικά με το ποινικό δικονομικό δίκαιο και δη την άσκηση της ποινικής δίωξης ο ρόλος που διαδραματίζει το θύμα φαίνεται να είναι συμβατός με τις αρχές της νομιμότητας και της σκοπιμότητας από τις οποίες διέπεται η ποινική δίωξη, βλ. σχετικά Βασίλης Ζησιάδης, *Ο ρόλος του θύματος στην πρόκληση της ποινικής δίωξης* σε ΕΕΠΔ (επιμ. εκδ.), *Η θέση του θύματος στο ποινικό σύστημα και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής*, Πρακτικά του Β' πανελλήνιου συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου (ΑΦΟΙ Π. Σάκκουλα, Αθήνα, 1989) 57 επ. και ιδίως 58 επ.

⁶ Δημήτριος Ιακώβου, *Η πολιτική αγωγή εις την Ποινική Δίκην* (Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1993) 23 επ. και ιδίως 26 επ.

⁷ Ιωάννης Ζησιάδης, *Η πολιτική αγωγή εν τη ποινική δίκη*, Ανατύπωση εκ του «ΑΡΜΕΝΟΠΟΥΛΟΥ», μηνιαίας νομικής επιθεωρήσεως, εκδιδομένης υπό του Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης τόμος ΣΤ (Θεσσαλονίκη, 1952) 36 επ. Για επιχειρήματα υπέρ και κατά του θεσμού της πολιτικής αγωγής βλ. σχετικά Κωνσταντινίδης, Επίκαιροι προβληματισμοί (υπ. 1) 38 επ.

⁸ Αναφορικά με τα επιχειρήματα υπέρ και κατά της αποδοχής του θεσμού της πολιτικής αγωγής βλ. αντί άλλων Ανδρουλάκης, *Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης* (υπ. 5) 79 επ. και 82 επ. αντίστοιχα.

⁹ Βλ. ενδεικτικά τις διατάξεις των άρθρων 14 παρ. 2 περιπτ. α, 16 παρ. 1, 141 παρ. 2, 145, 147, 171 παρ. 2, 192, 204, 213 παρ. 5, 221 περιπτ. δ, 321 παρ. 3, 326 παρ. 2, 332, 488, 505 παρ. 1 περιπτ. γ, 506 περιπτ. γ, 521. Βλ. περαιτέρω Φίλιππος Ανδρέου, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη*, *Νομοθεσία-Βιβλιογραφία-Ερμηνεία-Νομολογία* (3^η έκδοση, Σάκκουλας, 2006) 359 επ.

ελληνικό δίκαιο ο θεσμός της πολιτικής αγωγής, ο οποίος μάλιστα φαίνεται να απολαμβάνει και υπερνομοθετικής κατοχύρωσης κατά την μάλλον κρατούσα άποψη¹⁰.

1.2 Ο ρόλος του πολιτικώς ενάγοντος στη ποινική διαδικασία: Τα δικαιώματά του ως διαδίκου και τα έννομα αποτελέσματα από την έκβαση της ποινικής δίκης

Η απόκτηση της ιδιότητας του πολιτικώς ενάγοντος από τον αδικηθέντα έχει ως άμεση συνέπεια την αναγνώριση στο πρόσωπό του δικαιωμάτων στα πλαίσια της ποινικής δίκης, απορρεόντων από το δικαίωμα ακρόασης¹¹, τα οποία μάλιστα σε πολλές περιπτώσεις είναι αντίστοιχα σε εύρος με αυτά που προβλέπονται για τον κατηγορούμενο¹². Ενδεικτικά, ο πολιτικώς ενάγων ως διάδικος δύναται να παρίσταται στην ποινική διαδικασία με συνήγορο¹³, να είναι παρών στις ανακριτικές πράξεις¹⁴ και να διατυπώνει ερωτήσεις και παρατηρήσεις¹⁵, να λαμβάνει γνώση των εγγράφων της ανάκρισης¹⁶, να υποβάλει προτάσεις και αιτήσεις στον

¹⁰ Ειδικότερα, αναφέρεται ότι το δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής, πέραν της κατοχύρωσής του από τον κοινό νομοθέτη, απολαμβάνει και συνταγματικής προστασίας, εντασσόμενο στο υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής του α. 20 παρ. 1 Σ το οποίο αναφέρεται στο δικαίωμα δικαστικής προστασίας, βλ. αναλυτικότερα Αποστολίδης, Το δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη (υπ. 3) 68 επ., Αργύριος Καρράς, Δικαιώματα του θύματος ως πολιτικώς ενάγοντος στην προδικασία, σε ΕΕΠΑ (επιμ. εκδ.), *Η θέση του θύματος στο ποινικό σύστημα και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής, Πρακτικά του Β' πανελλήνιου συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου* (ΑΦΟΙ Π. Σάκκουλα, Αθήνα, 1989) 97 επ. Ωστόσο, η άποψη αυτή δεν γίνεται δεκτή από το σύνολο της θεωρίας καθώς υποστηρίζεται ότι ο θεσμός της πολιτικής αγωγής δεν απολαμβάνει υπερνομοθετικής κατοχύρωσης, βλ. αναλυτικότερα Σταμάτης, Το πρόβλημα της ενεργητικής συμμετοχής του θύματος στην ποινική δίκη (υπ. 2) 71 επ. και ιδίως την εκεί υποσημείωση 2 και την εκεί παραπομπή σε Αριστομένη Μάνεση, *Ατομικές ελευθερίες* (1982) 10 επ. Ως προς το ζήτημα αυτό η νομολογία δεν το έχει αντιμετωπίσει άμεσα ωστόσο φαίνεται να τάσσεται έμμεσα υπέρ της πρώτης άποψης, δηλαδή της ένταξης του δικαιώματος της πολιτικής αγωγής στο δικαίωμα παροχής δικαστικής προστασίας. Ειδικότερα σε σχετικές αποφάσεις κρίθηκε ότι το τέλος πολιτικής αγωγής και ο αποκλεισμός του δικαιώματος του πολιτικώς ενάγοντος να διορίζει τεχνικούς συμβούλους στη προκαταρκτική εξέταση είναι επιτρεπτό και δεν προσβάλλουν το δικαίωμα παροχής δικαστικής προστασίας κατά το α. 20 παρ. 1 Σ, ενώ έχει κριθεί ότι σε περίπτωση προσβολής προϊόντος πνευματικής ιδιοκτησίας, η εταιρεία διαχείρισης πνευματικής ιδιοκτησίας επιτρεπτά ασκεί το δικαίωμα δικαστικής προστασίας στο όνομά της ως άμεσος δικαιούχος του προσβαλλομένου πνευματικού έργου, εφόσον υπάρχει σύμβαση μεταβίβασης από τον πνευματικό δημιουργό. Αναλυτικά βλ. ως προς το πρώτο ΣτΕ 4788/2014, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ (τελευταία πρόσβαση: 07.06.2018), ως προς το δεύτερο ΣυμβΑΠ 1575/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ (τελευταία πρόσβαση: 07.06.2018) = ΝοΒ 2013 σ. 767 και ως προς το τρίτο ΑΠ 379/1991, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ (τελευταία πρόσβαση: 07.06.2018) = ΝοΒ 1991 σ. 1127 = Υπερ. 1991 σ. 833

¹¹ Καρράς, Δικαιώματα του θύματος ως πολιτικώς ενάγοντος (υπ. 10) 97 επ.

¹² Αδάμ Παπαδαμάκης, *Ποινική Δικονομία, Η δομή της ποινικής δίκης* (7η Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2017) 203-204, βλ. επίσης και Χαράλαμπος Καλαντζής, Γρηγόριος Καλφέλης, Λάμπρος Καράμπελας, Νέστωρ Κουράκης, Λάμπρος Μαργαρίτης, *Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Σχόλια-Νομολογία* (Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1992) άρθρα 96 επ., 130 επ.

¹³ α. 96 παρ. 1 ΚΠΔ

¹⁴ α. 97 παρ. 1 ΚΠΔ

¹⁵ α. 99 ΚΠΔ

¹⁶ α. 108 ΚΠΔ το οποίο παραπέμπει ρητά στο α. 101 ΚΠΔ. Μάλιστα, ο πολιτικώς ενάγων αποκτά το δικαίωμα γνώσης των εγγράφων της ανάκρισης νωρίτερα από τον κατηγορούμενο καθώς το μεν άρθρο 108 ΚΠΔ αναφέρει ως κρίσιμο χρονικό σημείο τη στιγμή που ο κατηγορούμενος θα κληθεί σε απολογία ή θα εκδοθεί εις βάρος του ένταλμα σύλληψης ή βίαιης προσαγωγής ενώ το άρθρο 101 ΚΠΔ που αναφέρεται στον κατηγορούμενο εισάγει ως κρίσιμο το χρονικό σημείο που ο κατηγορούμενος θα εμφανισθεί ή θα οδηγηθεί στον ανακριτή για να απολογηθεί, με το δεύτερο αυτό συμβάν του άρθρου 101 ΚΠΔ να έπεται χρονικά αλλά και λογικά του πρώτου που αναφέρεται στο άρθρο 108 ΚΠΔ

ανακριτή και στο δικαστικό συμβούλιο¹⁷, να υποβάλει αίτημα για διεξαγωγή πραγματογνωμοσύνης¹⁸ και να διορίζει τεχνικό σύμβουλο σε περίπτωση που αυτή διαταχθεί¹⁹ καθώς και να προτείνει την εξαίρεση δικαστικών προσώπων²⁰ και πραγματογνωμόνων²¹. Περαιτέρω, κατά την ακροαματική διαδικασία ο πολιτικώς ενάγων μπορεί να υποβάλει ερωτήσεις στους μάρτυρες, στους πραγματογνώμονες και στους τεχνικούς συμβούλους, να κάνει δηλώσεις²², να ζητά διευκρινίσεις²³ και να προβαίνει σε παρατηρήσεις²⁴ καθώς και να κλητεύει μάρτυρες²⁵. Επίσης, μετά την ολοκλήρωση της αποδεικτικής διαδικασίας και πριν τη λήψη απόφασης δίδεται ο λόγος στον πολιτικώς ενάγοντα προκειμένου να αναπτύξει τα επιχειρήματά του²⁶. Τέλος, ο πολιτικώς ενάγων έχει δικαίωμα να ασκεί ένδικα μέσα κατά αποφάσεων κατά τους όρους του νόμου^{27,28}.

Ωστόσο, παρά το πλήθος των δικαιωμάτων που του αναγνωρίζονται η θέση του δεν εξομοιώνεται πλήρως με αυτή του κατηγορουμένου ούτε αναφορικά με το εύρος των δικαιωμάτων ούτε ως προς τις έννομες συνέπειες που επιφέρει η παραβίασή τους. Ενδεικτικά, ο πολιτικώς ενάγων σε αντίθεση με τον κατηγορούμενο υποχρεούται να γνωστοποιεί τους μάρτυρες που κλητεύει στον κατηγορούμενο επιδίδοντάς του σχετικό κατάλογο πέντε τουλάχιστον ημέρες πριν τη δικάσιμο ενώ δεν έχει δικαίωμα να προτείνει νέους μάρτυρες σε περίπτωση αναβολής της δίκης για κρείσσονες αποδείξεις²⁹. Επίσης δεν του αναγνωρίζεται δικαίωμα δευτερολογίας³⁰ ούτε άσκησης ενδίκων μέσων κατά βουλευμάτων³¹. Επιπλέον, ειδικά για τα δικαιώματα της προδικασίας σημαντικό είναι το διαφορετικό χρονικό σημείο κατά το οποίο αποδίδονται στον κάθε διάδικο. Ειδικότερα, ενώ για τον κατηγορούμενο τα δικονομικά του δικαιώματα ενεργοποιούνται από τη στιγμή που θα αποκτήσει την ιδιότητά του, δηλαδή με την κίνηση της ποινικής δίωξης³², ο πολιτικώς ενάγων δύναται να ασκήσει τα δικαιώματα αυτά, σε μεταγενέστερο χρονικό σημείο, ήτοι κατά το χρόνο που ο κατηγορούμενος θα κληθεί σε απολογία ή θα εκδοθεί εναντίον του ένταλμα σύλληψης ή βίαιης

¹⁷ α. 307 ΚΠΔ το οποίο αναφέρει ότι «Κατά τη διάρκεια της ανάκρισης το συμβούλιο των πλημμελειοδικών με πρόταση του εισαγγελέα ή ενός διαδίκου ή με αίτηση του ανακριτή αποφασίζει (...)»

¹⁸ α. 183 ΚΠΔ

¹⁹ α. 204 παρ. 1 ΚΠΔ

²⁰ α. 16 παρ. 1 ΚΠΔ

²¹ α. 192 παρ. 1 ΚΠΔ

²² α. 333 παρ. 2 ΚΠΔ

²³ α. 357 παρ. 3 ΚΠΔ

²⁴ α. 358 ΚΠΔ

²⁵ α. 326 παρ. 2 ΚΠΔ

²⁶ α. 138 παρ. 2 εδ. α και α. 369 ΚΠΔ

²⁷ α. 468, α. 486 παρ. 1 περιπτ. β, α. 488, α. 505 παρ. 1 περιπτ. γ, α. 506 περιπτ. γ ΚΠΔ

²⁸ Για περαιτέρω ανάλυση του περιεχομένου των παρεχόμενων στον πολιτικώς ενάγοντα δικαιωμάτων βλ. αναλυτικότερα Καρράς, Δικαιώματα του θύματος ως πολιτικώς ενάγοντος (υπ. 10) 97 επ. και ιδίως 100 επ., Αγγελος Κωνσταντινίδης, Τα δικαιώματα του θύματος ως πολιτικώς ενάγοντος στην κυρία διαδικασία, σε ΕΕΠΔ (επιμ. εκδ.), *Η θέση του θύματος στο ποινικό σύστημα και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής, Πρακτικά του Β' πανελλήνιου συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου* (ΑΦΟΙ Π. Σάκκουλα, Αθήνα, 1989) 121 επ. και ιδίως 124 επ.

²⁹ Συγκεκριμένα, το α. 355 ΚΠΔ αναφέρεται μόνο στο σχετικό δικαίωμα του κατηγορουμένου ενώ σιωπά ως προς τον πολιτικώς ενάγοντα

³⁰ Ωστόσο, σε περίπτωση δευτερολογίας του εισαγγελέα ή του κατηγορουμένου δύναται να απαντήσει. Βλ. ειδικότερα α. 369 παρ. 2 και 3 ΚΠΔ

³¹ Το δικαίωμα αυτό του πολιτικώς ενάγοντος καταργήθηκε με τις τροποποιήσεις των σχετικών διατάξεων με το Ν. 3160/2003 και το Ν. 3904/2010

³² α. 72 ΚΠΔ. Ταυτόχρονα, αντίστοιχα δικαιώματα με τα αναφερόμενα στις διατάξεις των άρθρων 96 επ. ΚΠΔ, αναγνωρίζονται στον «ύποπτο» κατά την προκαταρκτική εξέταση, σύμφωνα με τη ρύθμιση του α. 31 παρ. 2 ΚΠΔ.

προσαγωγής³³. Σε περίπτωση δε παραβίασης των δικαιωμάτων του πολιτικώς ενάγοντος δεν δημιουργείται ακυρότητα της διαδικασίας ούτε ιδρύεται σχετικός αναιρετικός λόγος³⁴. Η διαφορετική αυτή αντιμετώπιση του κατηγορουμένου και του πολιτικώς ενάγοντος ως διαδίκων έχει κατακριθεί από μερίδα θεωρητικών, οι οποίοι αναφέρονται στην ανάγκη ισότητας των όπλων μεταξύ κατηγορουμένου και πολιτικώς ενάγοντος ως ειδικότερη έκφραση της αρχής της ισότητας και της αρχής της δίκαιης διεξαγωγής της δίκης³⁵. Ωστόσο, και παρά τις προβαλλόμενες επιφυλάξεις, η μεταχείριση οφείλεται στην ορθή εκτίμηση του νομοθέτη σχετικά με τη θέση που κατέχουν στη ποινική διαδικασία και συγκεκριμένα στη κρίση του ότι ο κατηγορούμενος είναι αδιαμφισβήτητο ο “πρωταγωνιστής” της ποινικής δίκης και αυτός που χρήζει μεγαλύτερης προστασίας ενόψει και των σημαντικότερων εννόμων αγαθών του που διακυβεύονται³⁶.

Σε κάθε περίπτωση, ο πολιτικώς ενάγων κατέχει μια εξέχουσα θέση στην ποινική διαδικασία και η παρουσία του είναι κρίσιμη αφού το σύνολο της δράσης του κατατείνει όχι στην ανάδειξη της ουσιαστικής αλήθειας αλλά αποκλειστικά στην καταδίκη του κατηγορουμένου. Μάλιστα, πολλές φορές επιδρά καθοριστικά την πορεία της δίκης καθώς έχοντας ενεργό ρόλο άλλοτε συμβάλλει και άλλοτε δυσχεραίνει το δικαστήριο στο έργο της αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας³⁷. Η παρά το νόμο μάλιστα παράσταση του πολιτικώς ενάγοντος στην ακροαματική διαδικασία δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα, κατά ρητή πρόβλεψη του νόμου³⁸ και ιδρύει τον αντίστοιχο λόγο αναίρεσης³⁹.

Ιδιαιτερότητες παρουσιάζει ο ρόλος του πολιτικώς ενάγοντος ακόμη και στη περίπτωση που ο στόχος του επιτευχθεί και ο κατηγορούμενος καταδικαστεί καθώς το όφελος που θα αποκομίσει θα είναι κατά κανόνα ήσσονος σημασίας σε σχέση με το προσδοκώμενο κέρδος του από την αστική δίκη. Αυτό συμβαίνει διότι το αιτούμενο ποσό θα είναι κατά κανόνα συμβολικό, ώστε να αποφευχθεί το ενδεχόμενο να παραπεμφθεί η απαίτησή ως ανεκκαθάριστη στα πολιτικά δικαστήρια⁴⁰. Επιπλέον, ο πολιτικώς ενάγων δεν προσδοκά με βεβαιότητα τον ανάλογο χειρισμό της υπόθεσης στο αστικό κομμάτι της, καθώς η ποινική απόφαση δεν είναι

³³ α. 108 εδ. β ΚΠΔ, σε συνδυασμό με το α. 270 παρ. 1 ΚΠΔ. Βλ. όμως και ανωτέρω υποσ. 16

³⁴ Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 1700/2002, ΠΛογ 2002 σ. 1959, ΑΠ 1701/1998, ΠοινΔικ 1999, σ. 305, ΑΠ 1471/1998, ΠοινΧρ 1999, σ. 748

³⁵ Κωνσταντίνιδης, Επικαιροί προβληματισμοί (υπ. 1) 35 επ. και ιδίως 36 επ.

³⁶ Βλ. σχετικά Στυλιανός Παπαγεωργίου-Γονατάς, *Επίκαιρα ζητήματα της σύγχρονης ποινικής δίκης, Νομολογιακές εξελίξεις & θεωρητικές προσεγγίσεις* (Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2015) 67 επ., ο οποίος καταδεικνύει την ιδιαίτερη θέση που κατέχει ο κατηγορούμενος στα πλαίσια της ποινικής δίκης σε αντιδιαστολή με τη θέση του πολιτικώς ενάγοντος αποδυναμώνοντας με αυτόν τον τρόπο τα επιχειρήματα σχετικά με την ισότητα των όπλων μεταξύ του κατηγορουμένου και των λοιπών διαδίκων. Ειδικότερα, όπως γλαφυρά αναφέρει ο συγγραφέας ο κατηγορούμενος πέρα από διάδικο, δηλαδή “υποκείμενο” της ποινικής δίκης είναι ταυτόχρονα “αντικείμενο” λόγω των λαμβανομένων εις βάρος του μέτρων δικονομικού καταναγκασμού και “αποδεικτικό μέσο” λόγω της σημασίας της αιτιολογίας στην αποδεικτική διαδικασία, τα παραπάνω δε δικαιολογούν και την διακριτή μεταχείρισή του.

³⁷ Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 6, 10.

³⁸ α. 171 παρ. 2 ΚΠΔ. Η παράνομη παράσταση θα διαπιστώνεται σε περίπτωση παραβίασης των προβλέψεων των διατάξεων των άρθρων 63, 64 και 68 ΚΠΔ, βλ. ειδικότερα Φίλιππος Ανδρέου, *Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Κατ’ άρθρο ερμηνεία-Νομολογία-Βιβλιογραφία* (3^η Έκδοση, 2008) άρθρο 171, 697 επ. και ιδίως 730 επ. Σε περίπτωση όμως που αντίστοιχη παρανομία λάβει χώρα στην προδικασία δεν δημιουργείται απόλυτη ακυρότητα λόγω του γράμματος της διάταξης του άρθρου 171 ΚΠΔ, αλλά και κατά πάγια θέση της νομολογίας, βλ. ενδεικτικά ΣυμβΑΠ 142/2007, ΠοινΔικ 2007, σ. 919

³⁹ α. 510 παρ. 1 στοιχ. Α ΚΠΔ, με την προϋπόθεση ωστόσο ότι είχε υποβληθεί σχετικό αίτημα στο οποίο παρέλειψε να απαντήσει το δικαστήριο. Ως προς αυτό βλ. σχετικά ΑΠ 2187/2003, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ (τελευταία πρόσβαση: 07.06.2018) = ΠΛογ 2003, σ. 2403

⁴⁰ α. 65 παρ. 2 ΚΠΔ

δεσμευτική για το πολιτικό δικαστήριο⁴¹. Υπάρχουν δε και περιπτώσεις όπου η παράστασή του αναγνωρίζεται μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας⁴².

Σε κάθε περίπτωση, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο θεσμός της πολιτικής αγωγής είναι ιδιαίτερα δημοφιλής, ενώ είναι πασιφανές ότι αντικατοπτρίζει την βούληση του νομοθέτη, ο οποίος επιθυμεί η ποινική δίκη να διεξάγεται με τη σύμπραξη του πολιτικώς ενάγοντος.

1.3 Τα νομικά πρόσωπα ως πολιτικώς ενάγοντες

Τα νομικά πρόσωπα αναγνωρίζονται ως υποκείμενα δικαίου κατά το άρθρο 61 ΑΚ και είναι φορείς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων μέσα στα όρια που διαγράφει το άρθρο 62 ΑΚ και ως εκ τούτου δύνανται να παρίστανται ως διάδικοι ενώπιον των δικαστηρίων⁴³. Τα νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου λοιπόν, παρίστανται ως πολιτικώς ενάγοντες αιτούμενα αποζημίωση ή χρηματική ικανοποίηση σε περίπτωση που έχουν ζημιωθεί από κάποιο έγκλημα⁴⁴. Περαιτέρω, όλο και πιο συχνή είναι η τάση του νομοθέτη να αποσυνδέει την υποστήριξη της κατηγορίας από την αξίωση αποκατάστασης της υλικής ζημίας και ικανοποίησης της ηθικής βλάβης⁴⁵, κάτι το οποίο γίνεται ακόμη πιο σαφές στη περίπτωση των νομικών προσώπων, όπου ο νομοθέτης πολύ συχνά εισάγει ειδικές ρυθμίσεις με τις οποίες προβλέπεται η δυνατότητα παράστασης πολιτικής αγωγής ανεξαρτήτως της ύπαρξης άμεσης και προσωπικής ζημίας, μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας⁴⁶. Η παράσταση γίνεται υπό τους ίδιους όρους που ισχύουν για τα φυσικά πρόσωπα, προσαρμοσμένους στις ιδιαιτερότητες των νομικών προσώπων ως υποκειμένων δικαίου.

2. ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΗ ΕΚ ΜΕΡΟΥΣ ΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ [Αδαμίδης Γρηγόριος⁴⁷]

⁴¹ Σε αντίθεση με τα ισχύοντα σε άλλες έννομες τάξεις οι οποίες αναγνωρίζουν τον πολιτικώς ενάγον ως διάδικο όπως παραδείγματος χάριν το Γαλλικό και το Ιταλικό δίκαιο. Βλ. αναλυτικότερα Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 2, Λάμπρος Μαργαρίτης, *Πολιτική αγωγή: Σχέση αστικής και ποινικής δίκης* (2005) ΠονΔικ 717 επ. και ιδίως 720 επ.

⁴² Βλ. αναλυτικότερα Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 226 επ., και ιδίως 257, 417 επ.

⁴³ Απόστολος Γεωργιάδης, Μιχαήλ Σταθόπουλος, *Αστικός Κώδιξ, Ερμηνεία κατ' άρθρον-Νομολογία-Βιβλιογραφία, τόμος πρώτος: Γενικά Αρχαί* (ΑΦΟΙ Π. Σάκουλα, Αθήνα, 1978) 125 επ., άρθρα 61-62.

⁴⁴ Μάλιστα, σε περίπτωση που θύμα ενός εγκλήματος είναι νομικό πρόσωπο, το δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής κατά κανόνα αναγνωρίζεται στο ίδιο μόνο το νομικό πρόσωπο και όχι στα μέλη του, των οποίων η ζημία δεν θεωρείται άμεση. Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 1248/1977, ΠονΧρ 1977, σ. 321, ΑΠ 1321/1977, ΠονΧρ 1977, σ. 386, ΑΠ 1151/1978, ΠονΧρ 1978, σ. 260, ΑΠ 1082/1989, ΠονΧρ 1990, σ. 398. Βλ. όμως και παρακάτω τις ειδικότερες διακρίσεις. Σχετικά δε με τις γενικές προϋποθέσεις που τίθενται για τη νομιμοποίηση ενός προσώπου ως διαδίκου βλ. Παπαγεωργίου-Γονατάς, *Επίκαιρα ζητήματα* (υπ. 36) 61 επ.

⁴⁵ Παπαγεωργίου-Γονατάς, *ό.α.π.* επ.

⁴⁶ Βλ. παρακάτω

⁴⁷ Αισθάνομαι την ιδιαίτερη ανάγκη να ευχαριστήσω ορισμένους από τους ανθρώπους που γνώρισα, συνεργάστηκα μαζί τους και διαδραμάτισαν σημαντικότατο ρόλο στην πραγματοποίηση της παρούσης εισήγησης. Κατ' αρχάς, θέλω να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή, κύριο Καλφέλη Γρηγόριο για την εμπιστοσύνη και εκτίμηση που έδειξε στο πρόσωπό μου. Εν συνεχεία θέλω να ευχαριστήσω τη διδάκτορα κυρία Γιαννακούλα Αθηνά, η οποία με τις γνώσεις και το ήθος της συνέβαλε ουσιαστικά και καθοριστικά στην ευδόωση του παρόντος εγχειρήματος, αποτελώντας αρωγό και στήριξη σε κάθε φάση της πορείας του. Τέλος, νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω θερμά

2.1 Εισαγωγή

Η ακόλουθη εισήγηση αποσκοπεί στην περιγραφή της έννοιας της ενεργητικής νομιμοποίησης στον θεσμό της πολιτικής αγωγής, καθώς και στην παράθεση των προϋποθέσεων αναλόγως εάν η σχετική δήλωση παράστασης γίνεται από φυσικό ή νομικό πρόσωπο, ενώ θα γίνει αναφορά και σε ειδικότερες περιπτώσεις οι οποίες προβληματίσαν και δίχασαν τη θεωρία και τη νομολογία με συναφείς αναφορές.

2.2 Η έννοια της ενεργητικής νομιμοποίησης και μερικές εισαγωγικές επισημάνσεις

Ενεργητική νομιμοποίηση ονομάζεται το δικαίωμα το οποίο φέρει ορισμένο πρόσωπο, προκειμένου να εγείρει αγωγή αποζημιώσεως ή/και χρηματικής ικανοποιήσεως στο ποινικό δίκαιο⁴⁸. Ο κύκλος των δικαιουμένων σε αυτήν προσδιορίζεται σύμφωνα με το άρθρο **63 του Κ.Ποιν.Δ.** κατά τον **Α.Κ.** και συγκεκριμένα στις διατάξεις των άρθρων **914 επ. και 932**. Βέβαια, ενόψει του *διφυδούς χαρακτήρα* του παρόντος θεσμού⁴⁹ τα κριτήρια θα πρέπει να αναζητηθούν και στον ποινικό χώρο⁵⁰, παρ' ότι η ως άνω παραπομπή γίνεται χωρίς ποινικοδικονομικούς περιορισμούς⁵¹.

Ως **αποζημίωση** εν ευρεία εννοία νοείται η ανόρθωση της περιουσίας κάποιου προσώπου σε αντιστοιχία με το ύψος της ζημίας που το ίδιο υπέστη εξαιτίας του εγκλήματος⁵². Αυτή μπορεί να συνίσταται είτε στην καταβολή κάποιου αντίστοιχου χρηματικού ποσού (πρόκειται για την *εν στενή εννοία αποζημίωση*) είτε την επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα του ζημιογόνου συμβάντος κατάσταση (πρόκειται για τη λεγόμενη *αποκατάσταση*)⁵³.

Ως **ηθική βλάβη** ορίζεται η μη αποτιμητή σε χρήμα ζημία που υφίσταται το πρόσωπο από την προσβολή των –περιουσιακών ή μη– εννόμων αγαθών του, όπως όσα σχετίζονται με την πνευματική και σωματική συγκρότησή του (λ.χ. ζωή, υγεία, ελευθερία, τιμή κ.λπ.)⁵⁴. **Ψυχική** δε **οδύνη** είναι στην ουσία υποκατηγορία της ηθικής βλάβης⁵⁵, δηλαδή μία έννοια υπάλληλη

και τους ακόμη δύο συνδιδάσκοντες (μαζί με τον προμνησθέντα επιβλέποντα) στο μάθημα «Ποινική Δικονομία», κύριο Ζαχαριάδη Αθανάσιο και Παπαδαμάκη Αδάμ (κατά αλφαβητική σειρά), οι οποίοι μας παρότρυναν και στήριξαν σχετικά με τη συμμετοχή μας στο συνέδριο «Η νομική προσωπικότητα: παλαιότερες και σύγχρονες μορφές της σε έναν κόσμο που μεταβάλλεται γοργά», το οποίο έλαβε χώρα 28-04-2018.

⁴⁸ Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 41.

⁴⁹ Φίλιππος Ανδρέου, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (2^η έκδοση, 1999) 17 επ.

⁵⁰ Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 44.

⁵¹ Σταμάτης, Το πρόβλημα της ενεργητικής συμμετοχής του θύματος στην ποινική δίκη (υπ. 2), Ιωάννης Τσακάλης, *Παράσταση πολιτικής αγωγής επί παραγεγραμμένης αξιώσεως: Σχετική ή απόλυτη ακυρότητα;* (2012) *ΠοινΧρον* 337.

⁵² Ιακώβου, *Η πολιτική αγωγή* (υπ. 6) 38.

⁵³ Αποτελεί μία επικουρική δυνατότητα που προκύπτει από το ΑΚ 297 και επαφίεται στην κρίση του δικαστηρίου. Εντούτοις ΣΗΜΕΙΩΤΕΟΝ ότι πρέπει να έχει προηγηθεί σχετικό αίτημα, ει δ' άλλως το δικαστήριο λόγω του λεγομένου συζητητικού συστήματος και συστήματος διαθέσεως δε μπορεί να ασχοληθεί ipso jure (ΚΠολΔ 106). Συναφείς περιπτώσεις προβλέπει και ο ΚΠοινΔ στα ά. 310§2, 311§3, 373.

⁵⁴ Ανδρέου, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 49) 26, Ιακώβου, *Η πολιτική αγωγή* (υπ. 6) 44.

⁵⁵ Ιακώβου, *Η πολιτική αγωγή* (υπ. 6) 50.

αυτής⁵⁶. Πρόκειται για τον ψυχικό πόνο και στενοχώρια κάποιου ενόψει της θανάτωσης τινός συγγενικού του προσώπου⁵⁷.

Ακριβώς λόγω αυτού του **αυστηρώς προσωπικού χαρακτήρα της αξιώσεως**, όπως άλλωστε προκύπτει και από τη διάταξη του άρθρου **933 Α.Κ.**⁵⁸, πρέπει και εν προκειμένω να πληρούνται η προϋπόθεση της αμεσότητας⁵⁹. Τρίτοι οι οποίοι ανήκουν στο άμεσο οικογενειακό περιβάλλον του θύματος, ακόμη και εάν όντως υφίστανται ψυχικό πόνο από την αδικοπραξία που στρέφεται εναντίον οικείου τους, κατ' αρχήν δεν καθίστανται φορείς της σχετικής αξιώσεως για χρηματική ικανοποίηση⁶⁰.

Αντίθετα αμεσότητα δεν απαιτείται να υπάρχει στις περιπτώσεις που εμπίπτουν στο άρθρο **932 εδ.γ Α.Κ.** κατά το οποίο οι συγγενείς του θανόντος μπορούν να επιδιώξουν χρηματική ικανοποίηση λόγω ψυχικής οδύνης και να παραστούν στην ποινική δίκη ως πολιτικώς ενάγοντες παρ' ότι δεν είναι και αμέσως ζημιωθέντες. Πρόκειται για μία κάμψη του κανόνα, η οποία όμως αποδεικνύεται εντελώς φαινομενική⁶¹, εάν προσέξει κανείς περισσότερο, καθώς εν προκειμένω έχουμε μία κατ' ουσίαν ευχέρεια που ενυπάρχει *ιδίω δικαιώματι* (εξ ιδίου δικαίου)⁶². Άλλοις λόγοις πρόκειται για μία *εκ του νόμου* καθιέρωση περίπτωσης άμεσης προσωπικής βλάβης αυτών των προσώπων, τα οποία δεν παρίστανται για λογαριασμό άλλων, αλλά για δικό τους δικαίωμα, επειδή ούτως ο ίδιος ο νόμος ορίζει⁶³. Τη δυνατότητα και το δικαίωμα αυτό φέρει αυτοτελώς κάθε μέλος της οικογενείας και όχι η τελευταία ως σύνολο⁶⁴.

2.3 Η έννοια της «οικογένειας» και οι δικαιούχοι δήλωσης παράστασης πολιτικής αγωγής σε αυτές τις περιπτώσεις

Όσον αφορά δε την **έννοια της οικογενείας**, ακριβώς λόγω του δυναμικού χαρακτήρα της ο νομοθέτης απέφυγε συνειδητά έναν αυθεντικό ορισμό της και αρκέστηκε στη γενική αναφορά του όρου⁶⁵, εναποθέτοντας στον εφαρμοστή του δικαίου την υπαγωγή των προσώπων στην παρούσα κατηγορία⁶⁶. Αν και έχει θεωρηθεί ότι τα αναγραφόμενα στο άρθρο **57 Α.Κ.** πρόσωπα αποτελούν την εν λόγω έννοια «οικογένεια»⁶⁷, νομολογιακά έχουν θεωρηθεί ότι υπάγονται σε αυτήν μεταξύ άλλων **και** τα ακόλουθα πρόσωπα:

- ✓ Ο επιζών σύζυγος⁶⁸: ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία βρίσκονται εν διαστάσει, οπότε δε συνοικούν, καθώς εξακολουθούν έστω και τύποις να αποτελούν

⁵⁶ Αστέριος Γεωργιάδης, *Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος* (Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2007).

⁵⁷ Ιακώβου, *Η πολιτική αγωγή* (υπ. 6) 49.

⁵⁸ Ιακώβου, *ό.π.* 50.

⁵⁹ Ιακώβου, *ό.π.* 108-109, Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 179.

⁶⁰ Συναφής η Μον.Πρωτ.Αθ. 2559/2010

⁶¹ Ιωάννης Ζησιάδης, *Ποινική Δικονομία* (Θεσσαλονίκη, 1964) 415.

⁶² Ζησιάδης, *ό.α.π.* 418, Λάμπρος Μαργαρίτης, *Εμβάθυνση στην Ποινική Δικονομία, Θεωρία-Νομολογία*, (Νομική Βιβλιοθήκη, 2006) 424.

⁶³ Νικόλαος Δημητράτος, Το δικαίωμα συνεχίσεως της παραστάσεως πολιτικής αγωγής από τους κληρονόμους (1993) ΠοινΧρον 234, Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 74.

⁶⁴ Ενδεικτικά πολύ εύστοχα Ειρ.Ηρακλ. 668/1979

⁶⁵ Ανδρέου, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 49) 47, καθώς και από νομολογία α.α.: Α.Π. 260/2011, Α.Π. 207/2012, Α.Π. 1133/2012, Α.Π. 1503/2012, Α.Π. 1723/20123

⁶⁶ Ολ.Α.Π. 21/2000

⁶⁷ Ενδεικτικά: Ολ.Α.Π. 21/200, Α.Π. 1329/2006

⁶⁸ Εφ.Αθ. 5483/1993

οικογένεια⁶⁹. Βέβαια θα πρέπει εν πάση περιπτώσει να πληρούται η προϋπόθεση της υπάρξεως του ψυχικού πόνου (ζήτημα πραγματικό και θέμα αποδείξεως)⁷⁰.

- ✓ Οι γονείς⁷¹
- ✓ Τα τέκνα είτε εντός γάμου είτε εκτός γάμου, εφ' όσον στην τελευταία περίπτωση έχουν εκουσίως ή δικαστικώς αναγνωρισθεί⁷².
- ✓ Τα αδέλφια του θύματος⁷³ (αμφιθαλή ή ετεροθαλή⁷⁴)
- ✓ Ο εγγονός⁷⁵
- ✓ Οι γονείς των γονέων (ήτοι παππούδες και γιαγιάδες)⁷⁶
- ✓ Ο πεθερός και η πεθερά, ο γαμπρός και η νύφη κ.λπ.⁷⁷
- ✓ Οι μνηστήρες (έτσι η νομολογία από το έτος 2005 και εφ' εξής)⁷⁸, εφ' όσον βεβαίως προτίθενται να τελέσουν γάμο⁷⁹.

Ζήτημα προέκυψε σχετικά με το ερώτημα εάν η εν λόγω προστασία επεκτείνεται και στα πρόσωπα που συζούσαν με το θύμα σε καθεστώς ελεύθερης συμβίωσης. Η μάλλον κρατούσα άποψη στη νομολογία θεωρεί ότι δεν περιλαμβάνονται στην εν λόγω έννοια τα πρόσωπα αυτά, καθώς ο νόμος δεν ορίζει σχετικώς κάτι ρητώς και ειδικώς⁸⁰. Περαιτέρω επιχείρημα που προβάλλει η εν λόγω άποψη είναι ότι τα συγκεκριμένα άτομα που ενσυνειδήτως επέλεξαν να μην αναγνωριστούν ως οικογένεια και να μην υπαχθούν σε νομικές ρήτρες ή δεσμεύσεις δεν είναι δυνατόν να τύχουν ευεργετημάτων θεωρούμενα ως τέτοια⁸¹, ενώ σε αντίθετη περίπτωση θα θιγόταν το συνταγματικώς κατοχυρωμένο και προστατευόμενο θεσμό του γάμου⁸², ώστε να εκλαμβάνονται οι υποστηρικτές αυτής της οπτικής γωνίας τη σιωπή του νόμου ως σιωπηρή αποδοκιμασία, η οποία θα πρέπει να αποκλείει τα κατ' επιλογήν ελευθέρως συμβιούντα ζευγάρια από τα ευεργετήματα της αναγνώρισής τους ως οικογενείας⁸³. Βέβαια ήδη από νωρίς⁸⁴ υπήρξαν και αντίθετες φωνές.

Πράγματι, κατά τον γράφοντα είναι πασιφανές ότι η ένταση της ψυχικής οδύνης αποτελεί ένα μέγεθος πραγματικό, το οποίο είναι κάθε φορά αποδεικτέο και δε βρίσκεται σε αναλογία με την εγγύτητα του συγγενικού βαθμού πάντα, απλώς τούτο συνάδει στο συνήθως συμβαίνον,

⁶⁹ Εφ.Αθ. 5808/1991, Εφ.Αθ. 9612/1999

⁷⁰ Α.Π. 520/2009

⁷¹ Εφ.Αθ. 5483/1993

⁷² Α.Π. 1541/2009

⁷³ Α.Π. 1526/1987, Εφ.Αθ. 5483/1993

⁷⁴ Α.Π. 528/2011

⁷⁵ Α.Π. 1541/2009

⁷⁶ Α.Π.1308/2013

⁷⁷ Α.Π. 1530/2008

⁷⁸ Ενδεικτικά η Α.Π. 43/2012

⁷⁹ Α.Π. 1141/2007, Α.Π. 1541/2009

⁸⁰ Α.Π. 434/2005, Α.Π. 1141/2007, Α.Π. 1541/2009, Α.Π. 775/2011

⁸¹ Α.Π. 775/2011

⁸² Α.Π. 1735/2006

⁸³ Α.Π. 434/2005

⁸⁴ Μ.Π.Καρδ. 193/1976, η οποία πρωτοποριακή για την εποχή της απόφαση έκρινε ότι δικαιούται να παραστεί ως πολιτικώς ενάγων άνδρας για τον θάνατο της γυναίκας με την οποίαν απλώς συζούσε.

ώστε να τεκμαίρεται τρόπον τινά, χωρίς να αποδεικνύεται κιόλας αυτομάτως, όπως ειπώθηκε, από μόνον τον τυπικό συγγενικό δεσμό. Περαιτέρω, όσον αφορά το επιχείρημα ότι αποτελεί η απώλεια της δυνατότητας των ευεργετημάτων αυτών λόγω συνειδητοποιημένης επιλογής μη σύναψης γάμου (πλέον και συμφώνου ελεύθερης συμβίωσης), φαίνεται τουλάχιστον πατερναλιστική και προσδίδει στον νόμο μία τιμωρητική λειτουργία, η οποία δε συνάδει σε κανένα μέτρο και βαθμό με μία δημοκρατούμενη φιλελεύθερη κοινωνία και έννομη τάξη, καθώς αποτελεί μία εναργώς προσωπική επιλογή η οποία είναι απαράδεκτο να αποτελεί αιτία στέρησης τέτοιου δικονομικού δικαιώματος. Συνεπώς, πρέπει να υιοθετηθούν περισσότερο ουσιαστικά κριτήρια για τον προσδιορισμό της έννοιας της οικογένειας και λιγότερο τυπικά⁸⁵.

Στην ουσία του πράγματος οφείλεται και ο εν πάση περιπτώσει αποκλεισμός προσώπου το οποίο διαπιστωμένα δεν έτρεφε αισθήματα αγάπης και στοργής προς τον θανόντα, ενόσω αυτός ζούσε, από τα ευεργετήματα και τις δυνατότητες αυτές⁸⁶. Η κρίση περί την ύπαρξη αυτών ή μη ως ζήτημα πραγματικό αποτελεί έργο του δικαστηρίου της ουσίας⁸⁷.

2.4 Δικαιούται το κυοφορούμενο τέκνο σε δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής;

Ένα ειδικότερο ζήτημα είναι εάν δικαιούται χρηματικού κονδυλίου λόγω ψυχικής οδύνης και το κυοφορούμενο τέκνο. Μέχρι κάποια χρόνια πριν η νομολογία θεωρούσε ότι το τελευταίο δε μπορεί να αισθανθεί ψυχική οδύνη, διότι ακριβώς κατά την επέλευση του γεγονότος δεν υφίσταται, επομένως δε δικαιούται χρηματικής ικανοποίησης⁸⁸. Με τον καιρό, όμως, υπήρξε μεταστροφή των δικαστηρίων, ώστε η σύγχρονη νομολογία να τάσσεται με διάφορα επιχειρήματα υπέρ της θέσεως ότι δικαιούμενος κατά τα ανωτέρω είναι και το κυοφορούμενο τέκνο. Κατ' αρχάς, σύμφωνα με την τελευταία στάση, την οποίαν ενστερνίζεται και ο γράφων, ως ψυχική οδύνη θα πρέπει να θεωρηθεί και εκείνη την οποίαν το τέκνο αισθανθεί, όταν το πρώτον συνειδητοποιήσει την απώλεια του μέλους της οικογένειάς του, διότι κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, όταν καταστεί με τον χρόνο ικανό να δέχεται και να κατανοεί τις ψυχικές επιδράσεις του εξωτερικού κόσμου, ιδίως επί της προσχολικής-νηπιακής⁸⁹ και σχολικής ηλικίας, θα νιώσει τον ψυχικό αυτόν πόνο από την έλλειψη του θανόντος γονέως του⁹⁰.

2.5 Κριτήρια προσδιορισμού των δικαιούχων σε δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής αντλούμενα από τον χώρο του ποινικού δικαίου

⁸⁵ Αργύριος Καρράς, *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο* (Νομική Βιβλιοθήκη, 2011) 408.

⁸⁶ Παραδείγματος χάριν η Α.Π. 1218/2008 δέχθηκε ότι παρά την ύπαρξη του προαπαιτούμενου του συγγενικού βαθμού δεν υπήρξαν τέτοια συναισθήματα αγάπης και στοργής

⁸⁷ ΟΛΑΠ 21/2000, ΑΠ 10/2011, ΑΠ 260/2011, ΑΠ 207/2012, ΑΠ 345/2012, ΑΠ 954/2012, ΑΠ 1014/2012, ΑΠ 1308/2013, καθώς και από αρθρογραφίες ενδεικτικά βλ. Καλλιρρόη Παντελίδου, Η έννοια της οικογένειας στο άρθρο 932 εδ.γ ΑΚ (1982) Αρμ 402.

⁸⁸ Α.Π. 583/1997, Εφ.Θεσ. 832/1999, Εφ.Πατρ. 67/2001, Συμβ.Εφ.Ναυπλ. 7/1990, Συμβ. Εφ.Πατρ. 560/2003, καθώς και από τη βιβλιογραφία: Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 179 επ., η οποία παραθέτει επιχειρήματα και για την αντίθετη άποψη, ενώ συγχρόνως δεν αποκλείει το άλλο σχήμα.

⁸⁹ Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) ό.α.π., καθώς και από τη νομολογία βλ. α.ά. την Α.Π. 260/2011

⁹⁰ Παντελίδου, Η έννοια της οικογένειας (υπ. 87) 402, καθώς και από τη νομολογία: ΑΠ 97/2001, Α.Π. 1652/2002, Α.Π. 835/2005

Δεδομένου, όπως ήδη προαναφέρθηκε, του **μικτού χαρακτήρα της πολιτικής αγωγής στην ποινική** δε θα ήταν σωστό να αρκεστούμε σε μία μονομερή υιοθέτηση αστικοδικαιικών μονάχα κριτηρίων σχετικά με την κρίση περί ενεργητικής νομιμοποίησης χωρίς κάποιους ποινικοοικονομικούς περιορισμούς. Αντιθέτως, ο πολιτικώς ενάγων θα πρέπει να μην προσδιορίζεται και νομιμοποιείται αμιγώς με τα ευρέα κριτήρια του αστικού δικαίου, αλλά συγχρόνως και με όρους ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου, οι οποίοι επιτελούν κατά κάποιον τρόπο τη διήθηση διά της οποίας επιλέγονται εντέλει μόνον όσες περιπτώσεις την ίδια στιγμή ικανοποιούν τις αστικού δικαίου προϋποθέσεις (*αστικοδικαιικά κριτήρια*), αλλά και εκείνες του ποινικού δικαίου (*ποινικοδικαιικά κριτήρια*). Εν ολίγοις το κριτήριο της ουσιαστικής νομιμοποίησης ικανοποιούν όλοι όσοι έχουν υποστεί από το έγκλημα ζημία αφ' ενός **άμεση**⁹¹ (ήτοι όλοι όσοι υπάρχουν στο προστατευτικό πεδίο της παραβίασθης ποινικής διατάξεως, εφ' όσον η τελευταία αποτελεί και το αντικείμενο της εκάστοτε ποινικής δίκης), αφ' ετέρου **προσωπική και ευθεία**⁹². Συνεπώς πρόσωπα που, καίτοι θεμελιώνουν αστική αξίωση, δε μπορούν ως εμμέσως συνδεόμενα με το επιδικαζόμενο έγκλημα να εμπλακούν στην ποινική διαδικασία, καθώς η τελευταία αφορά όχι στην ικανοποίηση των επί μέρους ιδιωτικών αξιώσεων, αλλά στην αποκατάσταση της διασαλευθείσας δημοσίας τάξεως. Μόνον κατά αυτόν τον τρόπο θα μπορεί να αποφευχθεί η μετατροπή του ποινικού δικαστηρίου σε «*στίβο διεκδίκησης ιδιωτικών διαφορών*»⁹³.

2.5.1 Το στοιχείο της αμεσότητας

Από τον συνδυασμό όλων των παραπάνω προκύπτει ότι αποφασιστικό κριτήριο για τον ακριβή προσδιορισμό των δικαιούχων συνιστά **το στοιχείο της αμεσότητας** · ήτοι μόνον ο *αμέσως παθών ή ζημιωθείς* δικαιούται σε δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής⁹⁴ και όχι πας τρίτος στον οποίον αντανακλούν οι υλικές ή ηθικές συνέπειες της άδικης και παράνομης πράξεως⁹⁵. Συνεπώς, πρωτίστως ο παθών, ήτοι ο φορέας του ούτως προσβληθέντος εννόμου αγαθού⁹⁶ από συγκεκριμένο έγκλημα⁹⁷, αλλά και οι υποστάντες ηθική βλάβη (κάθε μη περιουσιακή –άλλως μη άμεσα αποτιμητή σε χρήμα– ζημία των αξιών⁹⁸ της ανθρωπίνου υποστάσεως, όπως η αγανάκτηση, θλίψη, αγωνία, φόβος, στενοχώρια κ.λπ.) ή ψυχική οδύνη (δυσάρεστο συναίσθημα συνεπεία θανάτου συγγενούς κατά τα ανωτέρω), περιπτώσεις όπου τα νομιμοποιούμενα πρόσωπα πρέπει να ανήκουν στον κύκλο της «οικογενείας» του θύματος (νομολογιακά έχει κριθεί η ακριβής έννοια του όρου «οικογένεια»⁹⁹).

⁹¹ Ενδεικτικά: Α.Π. 1086/1996, Α.Π. 694/1997, Α.Π. 1026/2011

⁹² Θεοχάρης Δαλακούρας, *Ποινική Δικονομία, Βασικές έννοιες και θεσμοί της Ποινικής Δίκης* (Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2003) 292, Αδάμ Παπαδαμάκης, *Η σχέση ποινικής και πολιτικής δίκης στον χώρο της πολιτικής αγωγής* (2009) ΠοινΔικ 345, καθώς και ενδεικτικά η Α.Π. 1446/2010.

⁹³ Δαλακούρας, *Ποινική Δικονομία* (υπ. 89) 293.

⁹⁴ Ανδρέου, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 49) 22, Ιακώβου, *Η πολιτική αγωγή* (υπ. 6) 107, Καλαντζής, Καλφελής, Καραμπέλας, Κουράκης, Μαργαρίτης, *Κώδικας Ποινικής Δικονομίας* (υπ. 12) 71, Σταμάτης, *Το πρόβλημα της ενεργητικής συμμετοχής του θύματος στην ποινική δίκη* (υπ. 2) 78, Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 44, καθώς και από τη νομολογία α.ά. η ΤριμΕφΠατρ 1676/2009.

⁹⁵ Ενδεικτικά: Α.Π. 1140/2003.

⁹⁶ Λάμπρος Μαργαρίτης, *Ποινική Δικονομία – Ένδικα Μέσα, Εισαγωγή – Παραδεκτό – Αποτελέσματα* (Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012) 71, Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 44.

⁹⁷ Α.Π. 1140/2003

⁹⁸ Στυλιανός Πατεράκης, *Η χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης* (Σάκκουλας, 1995).

⁹⁹ Ενδεικτικά από την αρεοπαγίτικη νομολογία η Α.Π. 1308/2013, όπου ως οικογένεια του θύματος νοούνται όλοι όσοι είναι «*οι εγγύτεροι και στενώς συνδεόμενοι συγγενείς του θανόντος, οι οποίοι δοκιμάσθηκαν ψυχικά από την*

Γίνεται περαιτέρω δεκτόν ότι **άμεση ζημία** επέρχεται και σε πρόσωπο του οποίου το ατομικό έννομο αγαθό τυγχάνει να εμπίπτει στην προστατευτική σφαίρα της ποινικής διάταξης, καίτοι μη κατά την ανωτέρω έννοια άμεσα παθών. Πρόκειται για την περίπτωση του λεγομένου αδικηθέντος¹⁰⁰. Η ορολογική διαφορά οφείλεται στο γεγονός ότι τα εγκλήματα αυτά όπου έχουμε αδικηθέντα έχουν συστηματικά ενταχθεί στον ΠΚ ούτως, ώστε να γίνεται φανερή η ύπαρξη και προστασία κοινωνικών εννόμων αγαθών, φερειπείν το υπόμνημα, η υπηρεσία, όπου δεν υπάρχει συγκεκριμένος φορέας. Συνεπώς παραδείγματα τέτοιων εγκλημάτων όπου δυνατή η παράσταση πολιτικής αγωγής κατά τα προλεγόντα είναι τα εξής:

- ✓ Πλαστογραφία: από όποιον υπέστη ή δυνατόν να υποστεί δυσμενείς συνέπειες από το πλαστό έγγραφο, τον πλανηθέντα ως προς τη γνησιότητα του εγγράφου, εκείνον του οποίου η υπογραφή πλαστογραφήθηκε¹⁰¹.
- ✓ Ψευδής Βεβαίωση: από όποιον βλάπτεται από τη βεβαίωση του υπαλλήλου για ψευδές περιστατικό¹⁰².
- ✓ Ψευδορκία: από τον διάδικο εις βάρος του οποίου κατέθεσε ο ψεύδορκος¹⁰³.

Ως προς την **έννοια της αμεσότητας** πρέπει να τονιστεί επί πλέον ότι κρίνεται καθημερινά επί νομολογιακού επιπέδου αναλόγως της εκάστοτε εκδικαζομένης περιπτώσεως¹⁰⁴, ώστε να μην υφίσταται νομοθετικά προσδιορισμένη κλίμακα βάσει της οποίας απορρίπτεται ή γίνεται αποδεκτή η δήλωση παράστασης. Ελλείπει ειδικής νομοθετικής πρόβλεψης γίνεται δεκτόν ότι *αμεσότητα υπάρχει επί παραβάσεως ποινικής διατάξεως¹⁰⁵ που επιφέρει προσβολή ορισμένου δικαιώματος ή συμφέροντος προσώπου εμπίπτοντος στο προστατευτικό πεδίο της¹⁰⁶*. Έτσι, *οι λεγόμενοι τρίτοι, έστω και εμμέσως βλαβέντες, δε δικαιούνται να δηλώσουν παράσταση πολιτικής αγωγής, κυρίως επειδή ο νόμιμος λόγος ευθύνης από τον οποίον απορρέει η αξίωση αποζημιώσεως τούτου δε συμπίπτει με το αντικείμενο της ποινικής δίκης, ήτοι την πράξη που εισάγεται να δικαστεί ως παραβίαση ορισμένης ποινικής διατάξεως¹⁰⁷*.

2.5.2 Το προσωπικό της ζημίας

Πλην των ανωτέρω **η ζημία πρέπει να είναι προσωπική**, ήτοι να διαπιστώνεται η επέλευσή της άνευ μεσολαβήσεως άλλου προσώπου, φυσικού ή νομικού¹⁰⁸. Θα πρέπει άλλους λόγους να υπάρχει τρόπον τινά προσωπική επαφή του προσώπου με την εγκληματική πράξη, ήτοι να είναι το θύμα της. Βέβαια υπάρχουν και περιπτώσεις όπου χωρεί τέτοια μεσολάβηση, όταν έχουμε

απόλειά του και προς ανακούφιση του ηθικού πόνου αυτών στοχεύει η διάταξη, αδιαφόρως εάν συζούσαν μαζί του ή διέμεναν χωριστά». Παρόμοιες οι Α.Π. 1010/2012 και Α.Π. 1131/2012

¹⁰⁰ Κаланτζής, Καλφής, Καράμπελας, Κουράκης, Μαργαρίτης, *Κώδικας Ποινικής Δικονομίας* (υπ. 12) 72, Μαργαρίτης, Εμβάθυνση (υπ. 62) 383, 428, Παπαδαμάκης, *Ποινική Δικονομία* (υπ. 12) 176-177, Σταμάτης, Το πρόβλημα της ενεργητικής συμμετοχής του θύματος στην ποινική δίκη (υπ. 2) 71.

¹⁰¹ Α.Π. 462/ 1987, Α.Π. 773/1993, Α.Π. 508/2005, Α.Π. 78/2010

¹⁰² Α.Π. 48/2003, Α.Π. 508/2005

¹⁰³ Α.Π. 520/1989, Α.Π. 1269/1989

¹⁰⁴ Α.ά.: Λάμπρος Μαργαρίτης, Αθανάσιος Ζαχαριάδης, *Εμβάθυνση στην Ποινική Δικονομία: Λόγος (Νομολογία) – Αντίλογος (Θεωρία), Πρακτικά Ζητήματα* (Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1999) 230.

¹⁰⁵ Ο Δημάκης βέβαια στο άρθρο του « *Η πολιτική αγωγή κατά το Σχέδιο του νέου Κ.Π.Δ.* » στα Ποιν Χρ ΜΕ 1995 και σελίδα 1141 αναφέρει χαρακτηριστικά ότι « *για την ακρίβεια στο ποινικό δίκαιο δεν υφίσταται παράβαση ποινικής διατάξεως, αλλά πλήρωση της αντικειμενικής υποστάσεως* ».

¹⁰⁶ Ενδεικτικά από τη νομολογία η Α.Π. 1026/2011

¹⁰⁷ Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 75.

¹⁰⁸ Μαργαρίτης, Εμβάθυνση (υπ. 62) 428.

πρόσωπα που αποκτούν παράγωγα ή κατά αντανάκλαση δικαιώματα δυνάμει κάποιας έννομης σχέσης που τα συνδέει με τον αρχικό δικαιούχο¹⁰⁹. Όμως τυχόν επερχόμενες αντανάκλαστικές συνέπειες σε κάποιον από την πράξη κάποιου άλλου δεν καθιστούν τον πρώτο φορέα δικαιώματος πολιτικής αγωγής¹¹⁰, καθώς μη υφιστάμενα προσωπική ζημία αποκλείονται από την άσκηση της στον χώρο του ποινικού δικαστηρίου πολιτικής αγωγής. Ως συνήθεις τέτοιες περιπτώσεις θα παρατεθούν οι ακόλουθες:

- ✓ Οι δανειστές του ζημιωθέντος ενεργούντες πλαγιαστικώς κατά το **Κ.Πολ.Δ. 72**¹¹¹.
- ✓ Οι δικαιούμενοι αποζημιώσεως κατά τα άρθρα **928 και 929 Α.Κ.** ενόψει του γεγονότος ότι δικαιούνταν παροχή υπηρεσιών από τον παθόντα, τις οποίες λόγω του εγκλήματος στερήθηκαν¹¹².
- ✓ Οι εκδοχείς της αξιώσεως αποζημίωσης που την απέκτησαν με σύμβαση εκχώρησης με τον αδικηθέντα¹¹³.
- ✓ Οι κληρονόμοι της αξίωσης αποζημίωσης ή χρηματικής ικανοποίησης που υπήρχε στο πρόσωπο του κληρονομούμενου, ακόμη και στην περίπτωση που είχε προλάβει να αποκτήσει τον ρόλο του πολιτικώς ενάγοντος στην ποινική δίκη¹¹⁴, καθώς σε αντίθετη περίπτωση, η οποία έχει υποστηριχθεί¹¹⁵, αναγόμεστε στη φιλοσοφία των αστικών δικαστηρίων και όχι εκείνην που διαπνέει τα ποινικά¹¹⁶.
- ✓ Οι μέτοχοι ανωνύμου εταιρείας, ακόμη και εάν οι συνέπειες της ζημίας εις βάρος της τελευταίας αντανάκλουν κατ' αρχήν στους ιδίους¹¹⁷, καθ' ότι το νομικό πρόσωπο της εταιρείας έχει αυτοτελή ύπαρξη και είναι αυτό το οποίο υφίσταται την προσωπική αυτή ζημία. Ομοίως και επί εταίρων σε ομόρρυθμη ή ετερόρρυθμη εταιρεία¹¹⁸.
- ✓ Οι υποκατάστατοι στο δικαίωμα αποζημιώσεως του ζημιωθέντος, όπως ο ασφαλιστής, ο εγγυητής κ.ο.κ.¹¹⁹.

2.6. Παράσταση πολιτικής αγωγής επί προσβολής εννόμων αγαθών τα οποία ανήκουν στο νομικό πρόσωπο

Περαιτέρω, όσον αφορά ειδικότερα τα **νομικά πρόσωπα**, από το άρθρο **63 Κ.Ποιν.Δ.** συνάγεται ότι στο ελληνικό ποινικό δικονομικό δίκαιο, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει με άλλες χώρες, όπως η Γαλλία (π.χ. ά.2 C.P.P./Γαλλικός Κ.Ποιν.Δ.), έχει υιοθετηθεί το αστικό

¹⁰⁹ Παπαδαμάκης, *Ποινική Δικονομία* (υπ. 12) 176-177.

¹¹⁰ Α.Π. 2408/2002

¹¹¹ Παπαδαμάκης, *Ποινική Δικονομία* (υπ. 12) 175.

¹¹² Παπαδαμάκης, *Ποινική Δικονομία* (υπ. 12) 175. Για παράδειγμα ο διοργανωτής θεατρικών παραστάσεων ο οποίος αναγκάζεται να ματαιώσει κύκλο παραστάσεων λόγω του τραυματισμού του πρωταγωνιστή.

¹¹³ Παπαδαμάκης, *Ποινική Δικονομία* (υπ. 12) 175. Αντίθετος ο Ζησιάδης, *Η πολιτική αγωγή* (υπ. 7) 401.

¹¹⁴ Παπαδαμάκης, *Ποινική Δικονομία* (υπ. 12) 175.

¹¹⁵ Α.Π. 10648/1989

¹¹⁶ Αποστολίδης, *Το δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη* (υπ. 3) 162, Μαργαρίτης, *Εμβάθυνση* (υπ. 62) 428.

¹¹⁷ Συμβ.Α.Π. 1912/1992, βλ. και παρακάτω

¹¹⁸ Άγγελος Κωνσταντινίδης, *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο* (Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2013) 194, βλ. και παρακάτω.

¹¹⁹ Ανδρουλάκης, *Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης* (υπ. 5) 87.

κριτήριο, όπως ως έννοια δόθηκε ανωτέρω. Δεδομένου δε ότι **στα ν.π.** αναγνωρίζεται κατ' αρχήν πλήρης ικανότητα δικαίου, στην οποίαν περιλαμβάνεται και η ικανότητα απόκτησης δικαιωμάτων αναλόγων με εκείνα των φ.π., πλην όσων προσιδιάζουν αποκλειστικά σε ανθρώπους, δυνατή η δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής και από αυτά¹²⁰, τόσο για χρηματική ικανοποίηση όσο και για ηθική βλάβη καθ' ο μέτρο υπάρχει *τρώση του κύρους, της πίστης, της φήμης ή πάσα ετέρα δυσμενής συνέπεια στο όνομα και για το μέλλον του*¹²¹. Άπαντα ταύτα ισχύουν, *εφ' όσον το νομικό πρόσωπο υπήρξε το θύμα της εγκληματικής δράσης*, καθώς στον χώρο της επιστήμης και της νομολογίας έχει επικρατήσει η αντίληψη ότι κάθε ποινική δίκη δεν είναι πρόσφορη να «φιλοξενήσει» κάποιο πρόσωπο ως πολιτικώς ενάγον, αλλά θα πρέπει, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν μπορεί ad hoc να δηλωθεί παράσταση πολιτικής αγωγής, να διερευνάται η προστατευτική σφαίρα του κανόνα της ουσιαστικής ποινικής διάταξης με την οποίαν τυποποιείται η αξιόποινη πράξη που φέρεται να έχει τελεστεί¹²². Σε άλλες περιπτώσεις, όπου δεν υφίσταται αυτή η αμεσότητα, προκειμένου να του αναγνωριστεί η δυνατότητα της δήλωσης παράστασης πολιτικής αγωγής εκ μέρους του θα πρέπει να υπάρχει ρητή νομοθετική πρόβλεψη¹²³.

Υπάρχουν βέβαια και περιπτώσεις όπου αναγνωρίζεται στα μέλη των νομικών προσώπων δικαίωμα και δυνατότητα να εγείρουν αξιώσεις πολιτικής αγωγής. Πρέπει να τονιστεί εξ αρχής ότι, όταν το έγκλημα στρέφεται κατά του ίδιου του ν.π., τότε κατ' αρχήν τα μέλη του δε νομιμοποιούνται ενεργητικά να παραστούν ατομικώς ως πολιτικώς ενάγοντες, διότι η βλάβη που αυτά υφίστανται είναι έμμεση, καθ' ο μέτρο παρεμβάλλεται το ν.π., το οποίο υπέστην άμεση ζημία και βλάβη και ως εκ τούτου μόνο αυτό νομιμοποιείται ενεργητικά για δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής. Εντούτοις, με γνώμονα και αιτιολογία ότι πολλές φορές οδηγούμαστε τηρουμένου του ανωτέρω κανόνα σε ανεπιεικείς λύσεις¹²⁴, έχουν χωρήσει οι ακόλουθες διακρίσεις:

- ✓ Όταν το έγκλημα τελείται κατά του ν.π. από τρίτον, τότε ως πολιτικώς ενάγον νομιμοποιείται μόνον τούτο¹²⁵, ώστε να αποκλείονται από αυτήν τη δυνατότητα τα φ.π. και μέλη του¹²⁶.

¹²⁰ Αποστολίδης, Το δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη (υπ. 3) 164.

¹²¹ Αποστολίδης, Το δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη (υπ. 3) 164, Ιακώβου, *Η πολιτική αγωγή* (υπ. 6) 94, Καλαντζής, Καλφέλης, Καράμπελας, Κουράκης, Μαργαρίτης, *Κώδικας Ποινικής Δικονομίας* (υπ. 12) 73, Κωνσταντινίδης, *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο* (υπ. 118) 193, Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 135.

¹²² Μαργαρίτης, Ζαχαριάδης, *Εμβάθυνση στην Ποινική Δικονομία* (υπ. 104) 230. Γίνεται δεκτόν ότι όπου ο «άμεσος και προφανής σκοπός» της παραβίασής της ποινικής διατάξεως εντοπίζεται αποκλειστικά και μόνον στην προστασία του γενικού συμφέροντος ή του κοινωνικού συνόλου και όχι στην προστασία ατομικών εννόμων αγαθών ή ιδιωτικών συμφερόντων, παράσταση πολιτικής αγωγής στη σχετική ποινική δίκη δεν επιτρέπεται (ενδεικτικά: ΑΠ 581/1990, Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 69, 70). Η απολύτως κρατούσα στη νομολογία και την επιστήμη άποψη δέχεται δε ότι, όπου στην προστατευτική σφαίρα των ουσιαστικών ποινικών διατάξεων εμπίπτει πέραν του κρατικού ή κοινωνικού εννόμου αγαθού και ορισμένο ατομικό έννομο αγαθό, η δυνατότητα παραστάσεως πολιτικής αγωγής εκ μέρους του φορέα του δε μπορεί να αποκλειστεί, ώστε ο τελευταίος να συμπροστατεύεται από την οικεία ποινική διάταξη και να υφίσταται άμεση (και όχι έμμεση) ζημία (ενδεικτικά: Α.Π. 1269/1989, Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 70 επ. και 99 επ.).

¹²³ Για παράδειγμα οι Δικηγορικοί Σύλλογοι μπορούν εκ του νόμου (βλ. ρητή διάταξη του ά.9§1 του Ν.4194/2013 «Κώδικας Δικηγόρων») να παρίστανται ως πολιτικοί ενάγοντες στις περιπτώσεις της λεγομένης αντιποίησης του δικηγορικού επαγγέλματος.

¹²⁴ Καρράς, *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο* (υπ. 85) 406.

¹²⁵ Παπαδαμάκης, *Ποινική Δικονομία* (υπ. 12) 170.

¹²⁶ Αργύριος Καρράς, *Μαθήματα Ποινικού Δικονομικού Δικαίου* (Τεύχος Β', Νομική Βιβλιοθήκη, 1990) 141 επ.

- ✓ Όσον αφορά τις κεφαλαιουχικές εταιρείες και μάλιστα την Ανώνυμη Εταιρεία (Α.Ε.) υπάρχει μεν η νομική αυτοτέλειά της έναντι των μετόχων της, εντούτοις δε μπορεί να παραβλεφθεί το γεγονός ότι σε τέτοιες περιπτώσεις προκαλούνται και επιπτώσεις στην αξία των μετοχών και των μετοχικών δικαιωμάτων. Έχει υποστηριχθεί σχετικώς ότι οι μέτοχοι έχουν αυτοτελή αξίωση αποζημίωσης κατά των μελών της Διοικήσεως της Α.Ε., όταν αυτά με τις εγκληματικές πράξεις και παραλείψεις τους βλάπτουν τόσο το ίδιο το ν.π. όσο και το ίδιο το μετοχικό δικαίωμα των μετόχων, ώστε οι τελευταίοι να καθίστανται άμεσα ζημιωθέντες¹²⁷. Βέβαια, η παλαιότερη νομολογία είχε κρίνει ότι η ίδια η Α.Ε. δικαιούται να δηλώσει παράσταση και όχι ο μέτοχός της¹²⁸.
- ✓ Ως προς τις προσωπικές εταιρείες, όταν το έγκλημα εις βάρος του τελέσθηκε από τον διαχειριστή ή μέλη της Διοικήσεώς τους, προκειμένου να παρακαμφθεί ο σκόπελος του σχήματος της πολιτικής παράστασης πολιτικής αγωγής αυτοτελώς εκ μέρους του ν.π. υποστηρίχθηκαν περισσότερες απόψεις. Κατά μία γνώμη ο ομόρρυθμος εταίρος υφίσταται και ο ίδιος πέραν της Ο.Ε. άμεση βλάβη, οπότε δικαιούται να παραστεί ο ίδιος ως πολιτικώς ενάγων¹²⁹. Κατά άλλη άποψη μπορεί εν προκειμένω να χρησιμοποιηθεί το άρθρο 919 του Α.Κ. υπό τη σκέψη ότι το φ.π. ζημιούται από συμπεριφορά αντίθετη προς τα χρηστά ήθη, ώστε να θεμελιώνεται και άμεση προσωπική ζημία¹³⁰. Βέβαια, υποστηρίζεται και εκείνη η άποψη κατά την οποία ένα τέτοιο δικαίωμα δε θα πρέπει να αναγνωρίζεται ατομικά¹³¹. Βέβαια, υποστηρίζεται και εκείνη η άποψη κατά την οποία ένα τέτοιο δικαίωμα δε θα πρέπει να αναγνωρίζεται ατομικά σε κάθε εταίρο¹³².

Ειδικότερα, πρέπει να διακρίνουμε περιπτώσεις. Εάν το έγκλημα τελείται από τρίτον, τότε παγίως η νομολογία δέχεται ότι σε παράσταση πολιτικής αγωγής νομιμοποιείται ενεργητικά το ν.π. ως το μόνο που υπέστη άμεση ζημία¹³³. Εάν δε το έγκλημα τελείται από κάποιον εταίρο και διαχειριστή της εταιρείας, τότε υποστηρίζονται περισσότερες της μίας απόψεις. Κατά μία γνώμη, δικαιούται μόνον το ν.π.¹³⁴, ενώ κατ' άλλους δικαιούται να δηλώσει παράσταση πολιτικής αγωγής και ο άλλος εταίρος ατομικά¹³⁵.

2.7 Συμπεράσματα

Εν κατακλείδι, εκ των ως άνω παρατεθέντων συνάγεται ότι κρίσιμο είναι και για αυτόν τον λόγο πρέπει να διαπιστώνεται *ad hoc* εάν η προστατευτική σφαίρα του κανόνα της ουσιαστικής ποινικής διάταξης με την οποία τυποποιείται η εκάστοτε αξιόποινη πράξη που φέρεται να έχει τελεστεί καλύπτει και το ν.π. ως αυτοτελή νομική οντότητα. Σε άλλες περιπτώσεις όπου δεν υφίσταται αυτή η αμεσότητα και προϋπόθεση ενεργητικής νομιμοποίησης θα πρέπει, όπως

¹²⁷ Καρράς, *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο* (υπ. 85) 407.

¹²⁸ Ενδεικτικά: Α.Π. 911/1975, Α.Π. 1248/1977, Α.Π. 1793/1986, Α.Π. 801/1988, Α.Π. 456/1993

¹²⁹ Α.Π. 1177/1991, εισαγγελική πρόταση στην Ολ.Α.Π. 1/1994, καθώς και από τη θεωρία αντί άλλων: Καρράς, *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο* (υπ. 85) 406-407, Άννα Ψαρούδα-Μπενάκη, Παρατηρήσεις στην Α.Π. 824/1974, Άννα Ψαρούδα-Μπενάκη, Παρατηρήσεις στην Α.Π. 1315/1982.

¹³⁰ Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 149.

¹³¹ Α.Π. 678/1989, Ολ.Α.Π. 1/1994, Συμβ.Εφ.Αθ. 209/1988

¹³² Μαργαρίτης, Ζαχαριάδης, *Εμβάθυνση στην Ποινική Δικονομία* (υπ. 104) 235.

¹³³ ό.α.π.

¹³⁴ Ολ.Α.Π. 1/1994, Ολ.Α.Π. 5/1994, Α.Π. 762/1995

¹³⁵ Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 142 επ., Καρράς, *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο* (υπ. 85) 141 επ.

προαναφέρθηκε, να υπάρχει ρητή νομοθετική πρόβλεψη¹³⁶, ώστε να νομιμοποιείται ενεργητικά το ν.π.. Σχετικά με το ερώτημα εάν επί εγκλήματος κατά του ιδίου του ν.π. νομιμοποιούνται ατομικώς ως πολιτικώς ενάγοντες τα μέλη του ή όχι πρέπει να λαμβάνουμε κατ' αρχήν υπ' όψιν την **αρχή της αυτοτελείας της νομικής προσωπικότητας του ν.π.**, χωρίς βέβαια να λησμονούμε τις *νομολογιακές παρεκκλίσεις, οι οποίες έχουν υποστηριχθεί ιδίως επί ανωνύμου¹³⁷ και ομορρύθμου¹³⁸ εταιρείας, όταν ο δράστης δεν είναι αποκλειστικώς τρίτος*. Συνεπέστερη όμως στην προαναφερθείσα αρχή και αποτελεσματικότερη για την ασφάλεια του ποινικού δικαίου προκρίνεται η άποψη¹³⁹ η οποία εμμένει στο σχήμα « **άλλο το ν.π. και άλλο το μέλος του** », ώστε να περιορίζεται το υπό κρίση δικαίωμα μόνον επί του πρώτου, αποκλεισμένων των μελών του¹⁴⁰.

3. ΔΙΑΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΛΩΣΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΑΠΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΟ [Αμπατζή Μεταξία]

3.1 Εισαγωγή

Ιδιαίτερα σημαντικό πριν από την παράθεση των διαδικαστικών πράξεων για τη δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής είναι να τονιστεί ο μικτός χαρακτήρας του θεσμού, ο οποίος δικαιολογεί και την εισαγωγή του στο πλαίσιο της ποινικής δίκης. Ο άμεσα ζημιωθείς από ένα έγκλημα, όπως κρίνεται βάσει των διατάξεων του ΑΚ, φυσικό ή νομικό πρόσωπο, αποτελεί και φορέα δικαιωμάτων που του προσδίδουν την ιδιότητα του διαδίκου στην ποινική δίκη. Συνεπώς, για την παραδεκτή παράσταση της πολιτικής αγωγής απαιτείται η τήρηση των κανόνων του ΚΠΔ σε συνάρτηση με τους επιμέρους κανόνες αστικού και εμπορικού δικαίου. Ειδικότερα, για τα νομικά πρόσωπα πέραν της ενεργητικής νομιμοποίησης πρέπει να ερευνηθεί, για το τυπικά παραδεκτό της ασκηθείσας πολιτικής αγωγής, αν το φυσικό πρόσωπο που την ασκεί έχει, σύμφωνα με το νόμο ή το καταστατικό, τη σχετική εξουσία και αν τήρησε

¹³⁶ Εκτός από τους Δικηγορικούς Συλλόγους επί αντιποίησης του δικηγορικού λειτουργήματος, όπως προαναφέρθηκε, άλλη τέτοια περίπτωση αποτελεί και το νομικό πρόσωπο του Ελληνικού Δημοσίου, το οποίο παρίσταται προς υποστήριξη της κατηγορίας για οποιαδήποτε παράβαση φορολογικής, δασμολογικής ή τελωνειακής ποινικής διάταξης (Βλ. και: Ανδρέας Ζύγουρας, Η λαθρεμπορία και η παράσταση του Δημοσίου εις την ποινικήν διαδικασίαν ως πολιτικώς ενάγοντος δι' αποζημιώσιν εκ των οφειλομένων, συνεπεία της πράξεως αυτής, φόρων, δασμών, τελών και δικαιωμάτων (1990) ΠοινΧρον 1183). Αυτή η δυνατότητά του συνάγεται από το ά.18 του Ν.Δ.72/1973 όπου προβλέπεται ότι «(...) ανεξαρτήτως πάσης άλλης αξιώσεως το Δημόσιον δύναται εις πάσαν περίπτωσιν να παραστή ως πολιτικώς ενάγον» (σχετικά με αυτήν τη διάταξη γίνεται δεκτόν ότι δεν έχει καταργηθεί με τον νέο Τελωνειακό Κώδικα, δηλαδή μετά την έναρξη ισχύος του Ν.2690/2001).

¹³⁷ Ενδεικτικά βλ. την ΑΠ (Πολ. Τμ.) 1298/2006, κατά την οποίαν οι μέτοχοι έχουν αυτοτελή αξίωση αποζημίωσης κατά των μελών της Διοικήσεως της Α.Ε., όταν τα τελευταία με τις εγκληματικές πράξεις, ενέργειες και παραλείψεις τους, βλάπτουν τόσο το ν.π. όσο και το ίδιο το μετοχικό δικαίωμα των μετόχων, ώστε οι τελευταίοι να υφίστανται άμεση ζημία, καθ' ο μέτρο (βλ. σχετικώς και Ολ.Α.Π. 14/1999) η μετοχή «αποτελεί αντανάκλαση της αξίας της εταιρικής περιουσίας ή κατά την επιγραμματική διατύπωση του Ε.Δ.Α.Α. έμμεση ιδιοκτησία επί της περιουσίας της εταιρείας». Η δε φράση έμμεση περιουσία έχει την έννοια ότι έμμεση είναι η σχέση του μετόχου με την εταιρική περιουσία λόγω της αυτοτελείας της νομικής προσωπικότητας της εταιρείας, αλλά άμεση η σχέση με τη δική του προσωπική περιουσία που σε τέτοιες περιπτώσεις παραβλάπτεται κατά την ανωτέρω άποψη.

¹³⁸ Όταν το έγκλημα τελείται από τον ίδιο τον εταιρό και διαχειριστή της εταιρείας, τότε μεταξύ των υποστηριζομένων απόψεων σε δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής δικαιούται και ο άλλος/-οι εταιρός/-οι ατομικά (βλ. Ψαρούδα-Μπενάκη, Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη (υπ. 1) 142 επ., Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο (υπ. 85) 141 επ.).

¹³⁹ Την οποίαν υιοθετεί ο γράφων.

¹⁴⁰ Έτσι, Μαργαρίτης, Ζαχαριάδης, Εμβάθυνση στην Ποινική Δικονομία (υπ. 103) 236-238.

τις απαιτούμενες διατυπώσεις νόμιμης άσκησης, εκπροσώπησης του νομικού προσώπου αλλά και παράστασης στο δικαστήριο. Τα ανωτέρω στοιχεία, μάλιστα, ερευνά το δικαστήριο αυτεπάγγελτα και προαποδεικνύονται εγγράφως με την προσκόμιση του ιδρυτικού νόμου ή διατάγματος ή του καταστατικού ή των σχετικών αποφάσεων του ΔΣ ή της ΓΣ.

3.2 Ανώνυμη Εταιρία

Όσον αφορά την εκπροσώπηση της ΑΕ, όπως προκύπτει από τα άρθρα 18 επόμενα του Ν.2190/1920 αλλά και από την πάγια νομολογία του ΑΠ αυτή γίνεται από το Διοικητικό Συμβούλιο ενεργούντος συλλογικά τόσο δικαστικά όσο και εξωδίκως, ως το αρμόδιο όργανο για τη διοίκηση της εταιρίας και τη διαχείριση της περιουσίας της. Δυνατότητα εκπροσώπησης μπορούν να έχουν και ένα ή περισσότερα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου με διάταξη του καταστατικού που τους ορίζει ως εκπροσώπους του γενικά ή για ορισμένες ειδικές πράξεις. Περαιτέρω, το Διοικητικό Συμβούλιο υπό την προϋπόθεση ότι υπάρχει ειδική πρόβλεψη στο καταστατικό (ΑΠ 1096/1976), μπορεί βάσει του άρθρου 22 παρ. 3 να μεταβιβάζει την εξουσία εκπροσώπησης της εταιρίας και σε τρίτα πρόσωπα (εκτός των μελών του ΔΣ), τα οποία δρουν ως υποκατάστατο του. Υποκατάσταση, αντίθετα, με εξωεταιρική συμφωνία δεν είναι νόμιμη και δεν παρέχει τη σχετική εξουσία στο τρίτο πρόσωπο. Στις προαναφερόμενες περιπτώσεις τα φυσικά πρόσωπα (μέλη του ΔΣ ή τρίτοι) δρουν απευθείας εξ ονόματος της εταιρίας και μπορούν να δηλώσουν παράσταση πολιτικής αγωγής με την προσκόμιση απλώς ενός επικυρωμένου αντίγραφου της πράξης του ΔΣ με την οποία τους ανατέθηκε η εντολή δήλωσης παράστασης. Αντίθετα, όταν δεν υπάρχει σχετική πρόβλεψη στο καταστατικό της ΑΕ, ο τρίτος στον οποίο αναθέτει το ΔΣ με περιορισμένη εντολή που του παρέχεται ειδικώς για την υποβολή έγκλησης και τη δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής, τελεί σε καθεστώς πληρεξουσιότητας ή εντολής. Για την εγκυρότητα, λοιπόν, των σχετικών διαδικαστικών πράξεων απαιτείται κατά τη νομολογία να προσαρτάται στην εγχειριζόμενη έγκληση και δήλωση παράστασης αφενός το πρακτικό του ΔΣ για τη λήψη απόφασης για την ανάθεση της εκπροσώπησης της ΑΕ σε τρίτο πρόσωπο εκτός των μελών του ΔΣ και αφετέρου η βεβαίωση της γνησιότητας της υπογραφής του εντολέα που υπάρχει στο πρακτικό κατά το άρθρο 42 παρ. 2 ΚΠΔ, δηλαδή των μελών του ΔΣ, από αρμόδια δημόσια δημοτική ή κοινοτική αρχή, για τη διασφάλιση, της πιστότητας της υπογραφής προς αποφυγή μελλοντικής αμφισβήτησης και δημιουργίας προβλημάτων νομιμοποίησης του νομικού προσώπου. Η επικύρωση από δικηγόρο αντίγραφου του πρακτικού του ΔΣ που φέρει τις υπογραφές όλων των μελών του ενέχει και τη βεβαίωση γνησιότητας. Η περίπτωση αυτή, εξάλλου, στην πρακτική αφορά κατά κόρον δικηγόρους στους οποίους ανατίθεται από ΑΕ η συνολική δικαστική εκπροσώπηση τους με ειδική εντολή.

3.3 Εταιρία Περιορισμένης Ευθύνης:

Αναφορικά με τις ΕΠΕ η εκπροσώπηση γίνεται από όλους τους εταίρους συλλογικά, εκτός αν υπάρχει αντίθετη πρόβλεψη στο καταστατικό. Επιπλέον, μπορούν να εκπροσωπηθούν και από έναν ή περισσότερους διαχειριστές, οι οποίοι έχουν ορισθεί από το καταστατικό ή με απόφαση της συνέλευσης των εταίρων που δημοσιεύεται στο Δελτίο ΑΕ και ΕΠΕ της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως. Οι διαχειριστές πρέπει να δρουν από κοινού κατά την υποβολή της έγκλησης και τη δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής, πέραν από εξαιρετικά κατεπείγουσες περιπτώσεις, όπως το αυτόφωρο ή η ασθένεια ενός εξ αυτών.

3.4 Η περίπτωση της τράπεζας

Ο διευθυντής του υποκαταστήματος της τράπεζας μπορεί να υποβάλει νομότυπα έγκληση και να παραστεί ως πολιτική αγωγή για λογαριασμό της τράπεζας, ενεργών ως υποκατάστατο όργανο του ΔΣ της τράπεζας, βάσει του καταστατικού της και συγκεκριμένης απόφασης του ΔΣ, που πρέπει να προσκομίζονται σε νόμιμο αντίγραφο, χωρίς καμία θεώρηση και όχι ως πληρεξούσιος ή εντολοδόχος της τράπεζας, ώστε να χρειάζονται να τηρηθούν οι διατυπώσεις που απαιτούνται από το νόμο για τον εντολοδόχο (ΑΠ 56/2007).

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι και στην περίπτωση που κριθεί ότι ο παραστάς, ως εκπρόσωπος ή αντιπρόσωπος του νομικού προσώπου, δεν είχε την αναγκαία εξουσία εκπροσώπησης ή αντιπροσώπευσης που απαιτείται από το νόμο, βάσει των διατάξεων 171 παρ. 2, 174 παρ. 1, 63 και 68 παρ. 2 ΚΠΔ δεν προκαλείται απόλυτη ακυρότητα της παράστασης πολιτικής αγωγής, (όπως συμβαίνει όταν το νομικό πρόσωπο δε νομιμοποιείται ενεργητικά σε παράσταση πολιτικής αγωγής), αλλά σχετική (του 510 παρ. 1 στοιχ Β ΚΠΔ), η οποία καλύπτεται αν δεν προβληθεί σχετική αντίρρηση του κατηγορουμένου (ΑΠ 2409/2009, ΑΠ 2266/2002).

4. ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΜΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ: ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΩΣ ΑΜΕΣΑ ΠΑΘΟΝΤΕΣ [Τολούδη Χρυσάνθη]

4.1 Εισαγωγή

Εκκινώντας θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως η ελληνική νομολογία των ποινικών δικαστηρίων είναι σταθερή ως προς τον γενικό κανόνα περί αποκλεισμού της πολιτικής αγωγής του μέλους του νομικού προσώπου από την ποινική δίκη, είτε αυτή στρέφεται κατά τρίτων είτε κατά των οργάνων του νομικού προσώπου που ζημιώθηκε. Δικαιολογητική βάση της παραπάνω τυπικιστικής αντίληψης αποτελεί η παρεμβολή της νομικής προσωπικότητας της ένωσης, χάριν στην οποία δημιουργείται πλέον ένα νέο πρόσωπο με δικαιώματα και υποχρεώσεις, ανεξάρτητο από τα κατ' ιδίαν μέλη του. Συνέπεια τούτο είναι να θεωρείται η ζημία που υφίσταται ένα μέλος της ένωσης ως έμμεση ζημία χωρίς να έχει τη δυνατότητα να δηλώσει παράσταση πολιτικής αγωγής ατομικώς, είτε πρόκειται για την περίπτωση ένωσης προσώπων όπου είναι πολύ χαλαρός ο μεταξύ επιμέρους μελών νομικός δεσμός (π.χ σωματείο, ανώνυμη εταιρία), είτε πρόκειται για εταιρία όπου προέχει ο μεταξύ των μελών εταιρικός δεσμός (προσωπικές εμπορικές εταιρίες)¹⁴¹. Η παραπάνω θέση ως προς την αυτοτέλεια του νομικού προσώπου ενισχύεται επιπλέον και από την «αρχή του διαχωρισμού» σύμφωνα με την οποία οι έννομες σχέσεις που αφορούν ένα νομικό πρόσωπο δεν επεκτείνονται περαιτέρω και στα φυσικά πρόσωπα που το αποτελούν¹⁴².

Ορισμένες περιπτώσεις νομικών προσώπων με ιδιαίτερο ενδιαφέρον που χρήζουν σχολιασμό είναι οι ακόλουθες:

¹⁴¹ Βλ. Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 252-253.

¹⁴² Βλ. Ελίζα Αλεξανδρίδου, *Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών, Προσωπικές και Κεφαλαιουχικές Εταιρίες* (Νομική Βιβλιοθήκη, 2012) 15-16.

4.2 Κεφαλαιουχικές εταιρίες (Α.Ε., ΕΠΕ)

Κύρια γνωρίσματα της ανώνυμης εταιρίας αποτελούν ο απρόσωπος χαρακτήρας της, η έλλειψη συμβατικού δεσμού μεταξύ των μετόχων και η έλλειψη ευθύνης των μετόχων. Το κεφάλαιο της είναι απαραίτητο στοιχείο της τυπικής της υπόστασης και όχι η προσωπικότητα των μετόχων¹⁴³. Πιο συγκεκριμένα, αποκλείεται η άσκηση αξιώσεων που έχει η εταιρία κατά μετόχων ή μελών της διοικήσεως από μέτοχο ατομικά (σημαντικό κρίνεται το άρθρο 26 Ν.3190/1955 για τις ΕΠΕ), δηλαδή ο μέτοχος δεν μπορεί να ασκήσει ατομικά τις αξιώσεις της εταιρίας κατά τρίτου που τη ζημίωσε (ούτε πλαγιαστικά) ακόμα κι αν το Διοικητικό Συμβούλιο παρέλειψε να στραφεί κατά του τρίτου αυτού¹⁴⁴. Η σημασία του χαρακτήρα της και της σωματειακής της δομής αποτυπώνεται και στην στάση που διατηρεί η νομολογία των ποινικών δικαστηρίων ως προς τη δυνατότητα παράστασης πολιτικής αγωγής από τον μέτοχο της Α.Ε. Επομένως, κατά την πάγια θέση της νομολογίας όταν πρόκειται για αξιόποινη πράξη στρεφόμενη κατά Α.Ε, ως πολιτικώς ενάγων μπορεί να παρασταθεί μόνο η αμέσως ζημιούμενη εταιρία (νομίμως εκπροσωπούμενη) και όχι ο εμμέσως ζημιωθείς μέτοχός της, που δεν δικαιούται να στραφεί εναντίον τρίτου αλλά ούτε και εναντίον του διαχειριστή ή εκκαθαριστή της εταιρίας. Ομοίως, ούτε ο εκπρόσωπος της ανώνυμης εταιρίας δικαιούται να παραστεί ατομικά για την ηθική βλάβη που υπέστη η εταιρία¹⁴⁵. Ωστόσο, έχει διατυπωθεί η αντίρρηση ότι η τυπική αυτή στάση της νομολογίας θα μπορούσε να «παραμεριστεί» σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όταν τούτο επιβάλλεται από λόγους ουσιαστικής δικαιοσύνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του αρ. 281 ΑΚ, περίπτωση συνήθης σε ΑΕ με μικρό και κλειστό αριθμό μετόχων¹⁴⁶.

Περαιτέρω, εάν από τη διαχείριση των εταιρικών υποθέσεων επέλθει κάποιο ζημιόγono αποτέλεσμα, οι μέτοχοι έχουν τη δυνατότητα να ασκήσουν την εταιρική αγωγή του άρθρου 22β Ν. 2190/1920 εναντίον των υπαιτίων μελών. Ωστόσο, ο μέτοχος ατομικά δεν μπορεί να ασκήσει την εν λόγω αγωγή, ενώ η μειοψηφία των μετόχων που έχει υποστεί ζημία από την πράξη άλλου μέλους της εταιρίας, μόνο εάν συγκεντρώσει το 1/10 του εταιρικού κεφαλαίου μπορεί να προσφύγει στην εταιρική αγωγή του εν λόγω άρθρου, κάτι το οποίο στην πράξη μπορεί να είναι δυσχερές και φυσικά η μειοψηφία δεν έχει προστασία ενώπιον των ποινικών δικαστηρίων¹⁴⁷.

Ευλόγως λοιπόν προκύπτει το ερώτημα εάν υπάρχει κάποια δυνατότητα νομιμοποίησης της πολιτικής αγωγής του μέλους του νομικού προσώπου στις εμπορικές εταιρίες, όταν δικάζονται

¹⁴³ Ο.π. Αλεξανδρίδου 250, 255.

¹⁴⁴ Βλ. Νικόλαος Ρόκας, *Εμπορικές Εταιρίες* (7^η Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012) 363.

¹⁴⁵ Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 256, όπου: «Με την ΕφΑθ 2849-3597/2005, ΠοινΧρ.2006,447, διατάχθηκε αποβολή της πολιτικής αγωγής του Δημοσίου ως μετόχου Α.Ε για απιστία τελεσθείσα εις βάρος της Α.Ε»

¹⁴⁶ Ρόκας, *Εμπορικές Εταιρίες* (υπ. 140) 364, κατά τον οποίο: «ΣυμβαΠ Ολ1/2010, ΔΕΕ 2010,558 με παρατηρήσεις Ι. Δεληκοστόπουλου, σύμφωνα με την οποία ο μέτοχος μπορεί να στραφεί κατά μετόχων και ελεγκτών που συνέβαλαν στην άμεση ζημία του», και Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 257, κατά την οποία: «Με την ΑΠ 1998/2003, έγινε δεκτή η παράσταση του προέδρου της Α.Ε ως πολιτικώς ενάγοντος, αφού πολλές από τις εγκληματικές πράξεις τελέσθηκαν και ατομικώς εις βάρος του, όπως η ψευδορκία, η συκοφαντική δυσφήμιση και η ηθική αυτουργία σε αυτές. Σημαντική και η ΑΠ 1298/2006, ΝΟΜΟΣ, που έκρινε ότι οι μέτοχοι Α.Ε μπορούν να στραφούν κατ' αρ. 919 ΑΚ κατά των οργάνων της εταιρίας, όταν η συμπεριφορά των τελευταίων, έναντι ακριβώς αυτών, αντίκειται στα χρηστά ήθη. Βλ. επίσης, εισαγγελικές προτάσεις Α. Κονταξή, επί του ΣυμβαΠ 1103/2009 και ΣυμβαΠ 1082/2008 ΝΟΜΟΣ, όπου όταν το έγκλημα στρέφεται αυτοτελώς θεωρούμενο, και κατά των μετόχων και δη κατά της υπόστασης του μετοχικού δικαιώματός τους, έχουν και αυτοί αυτοτελές δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής».

¹⁴⁷ Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 268.

αξιοποινες πράξεις των διαχειριστών ή των διοικούντων την εταιρία, από τις οποίες ζημιώνεται βέβαια το νομικό πρόσωπο της εταιρίας, αλλά η ζημία αυτή επέρχεται παράλληλα και στην περιουσία των εταίρων. Προς απάντηση του ανωτέρω ερωτήματος, στο δίκαιο των Ανώνυμων Εταιριών η προσφυγή στη ρήτρα του αρ. 919 ΑΚ (αξίωση που στηρίζεται στην εκ προθέσεως και εναντίον των χρηστών ηθών πρόκληση ζημίας) με σκοπό την ενίσχυση των δικαιωμάτων των μετόχων της μειοψηφίας σε περίπτωση ζημιογόνου δράσης των μελών του ΔΣ γίνεται γενικά αποδεκτή. Η λύση αυτή (καθώς και η δυνατότητα αποζημίωσης βάσει των α. 281 και 914 ΑΚ) προσφέρεται ως το έσχατο μέσο προστασίας της μειοψηφίας όταν δεν καλύπτεται από το αρ. 22β του Ν.2190/1920)¹⁴⁸. Ιδιαίτερα μάλιστα, η παράσταση μετόχου Α.Ε ως πολιτικώς ενάγοντος κατά διαχειριστών ή μελών του ΔΣ για αξιόποινες πράξεις κατά της εταιρίας, βάσει του αρ. 919 ΑΚ, θα εξυπηρετούσε μία σημαντική παράμετρο που ανακύπτει στην πράξη των ποινικών δικαστηρίων εντοπίζοντας ευχερέστερα την πραγματική ζημία των μετόχων, και θα συνέβαλε σημαντικά στην προσπάθεια ενίσχυσης των δικαιωμάτων της μειοψηφίας. Βέβαια, η έσχατη λύση που προτείνεται για το μέλος της εμπορικής εταιρίας δεν μπορεί να γενικευθεί σε όλα τα νομικά πρόσωπα (πχ σωματεία) όπου ελλείπει παντελώς ο προσωπικός σύνδεσμος μεταξύ των μελών¹⁴⁹. Η εναλλακτική αυτή λύση μέσω της προσφυγής στο άρθρο 919 ΑΚ πράγματι θα προσέφερε μία «σανίδα σωτηρίας» στα μέλη των νομικών ενώσεων και δη στους μειοψηφούντες εταίρους, λόγω της αδυναμίας τους να ενεργήσουν προσωπικά. Ωστόσο, δεν μπορεί να παραβλεφθεί πως η εφαρμογή αυτή θα προκαλούσε σύγχυση στη δικαστηριακή πρακτική¹⁵⁰.

Η εταιρία περιορισμένης ευθύνης έχει κεφαλαιουχικό χαρακτήρα και βασικό της γνώρισμα είναι η έλλειψη ευθύνης των μετόχων, όπως συμβαίνει και με την ανώνυμη εταιρία. Η ευθύνη των διαχειριστών για κάθε πταίσμα από υπαιτιότητα καθιερώνεται στο άρθρο 26 Ν.3190/1955. Κατά την δεύτερη παράγραφο του ίδιου άρθρου, εάν η συνέλευση των εταίρων παρά τη ζημία που υπέστη η εταιρία, απορρίψει την πρόταση του εταίρου για έγερση αγωγής κατά των διαχειριστών ή αν για οποιονδήποτε λόγο δεν λάβει η συνέλευση τη σχετική απόφαση μέσα σε εύλογο χρόνο τότε την αξίωση αποζημίωσης μπορούν να ασκήσουν και οι εταίροι (αλλά και οι τρίτοι όχι όμως παράλληλα με την εταιρία αλλά επικουρικά)¹⁵¹. Ωστόσο, η παραπάνω νομοθετική πρόβλεψη δεν έχει κάποια απήχηση στη νομολογία των ποινικών δικαστηρίων κι αυτό γιατί επί αξιοποιήσιμου πράξεως μόνο η εταιρία περιορισμένης ευθύνης δικαιούται να παραστεί ως πολιτικώς ενάγουσα (νομίμως εκπροσωπούμενη), όχι και οι εταίροι της, οι οποίοι υφίστανται έμμεση (αντανακλαστική) υλική ζημία και συνεπώς δε νομιμοποιούνται να προβούν στην παράσταση αυτή ατομικώς, είτε στρέφονται κατά τρίτου, είτε και κατά των μελών της εταιρίας ή του διαχειριστή της¹⁵². Όπως και στις ανώνυμες εταιρίες, θα μπορούσε να βρεθεί μία λύση μέσω της προσφυγής στο άρθρο 919 ΑΚ ώστε να νομιμοποιηθεί ενεργητικώς ο εταίρος ΕΠΕ σε παράσταση πολιτικής αγωγής.

¹⁴⁸ Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 271.

¹⁴⁹ Σύμφωνα και ο Καρράς, *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο* (υπ. 85) 406, όπου επισημαίνεται ότι «η μετοχή της Α.Ε αποτελεί ξεχωριστό περιουσιακό στοιχείο, η μείωση ή η εκμηδένιση της αξίας του οποίου συνιστά άμεση και προσωπική βλάβη του μετόχου».

¹⁵⁰ Έτσι και Παπαδαμάκης, *Ποινική Δικονομία* (υπ. 12) 178.

¹⁵¹ Αλεξανδρίδου, *Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών* (υπ. 142) 598-599.

¹⁵² Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 258, πρβλ. 266 όπου: «με την ΑΠ 1794/2003 ΠοινΧρ 2004.649. έγινε δεκτό ότι επί εγκλήματος τελεσθέντος από τον διαχειριστή κατά της ΕΠΕ οι εταίροι δικαιούνται ατομικώς σε παράσταση πολιτικής αγωγής, μόνο όταν η συνέλευση των εταίρων απορρίψει την πρόταση για έγερση αγωγής ή δεν λάβει απόφαση εντός ευλόγου χρόνου, τούτο δε ισχύει και όταν η ΕΠΕ βρίσκεται σε εκκαθάριση».

4.2 Προσωπικές εταιρίες

Σε αντίθεση με τις κεφαλαιουχικές εταιρίες, στις προσωπικές εταιρίες και δη στην ομόρρυθμη εταιρία (η οποία συναντάται περισσότερο σε μικρότερες ή μεσαίες επιχειρήσεις) παράλληλα προς την εταιρία ευθύνονται και οι εταίροι απεριόριστα και εις ολόκληρον για τις εταιρικές υποχρεώσεις. Η Νομολογία και στη συγκεκριμένη περίπτωση, παρότι ο δεσμός μεταξύ των εταίρων είναι πιο σφικτός, εμμένει στην τυπικιστική της θέση περί παρεμβολής της νομικής προσωπικότητας της ένωσης με αποτέλεσμα δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής έχει μόνο η εταιρία και όχι τα μέλη αυτής, διότι μόνο το νομικό πρόσωπο της εταιρίας είναι ο αμέσως ζημιωθείς από την αξιόποινη πράξη. Όμοια στάση διατηρεί και για τους ετερόρρυθμους εταίρους. Η άποψη αυτή της νομολογίας είναι σταθερή μέχρι σήμερα ειδικά εάν το αδίκημα κατά της εταιρίας το έχει διαπράξει κάποιο τρίτο πρόσωπο. Ωστόσο, στην περίπτωση αξιοποιώνων πράξεων που τελέστηκαν από τον ίδιο εταίρο ή από τον διαχειριστή της εταιρίας, η νομολογία αυτή επί των προσωπικών εταιριών παρουσίασε στο παρελθόν διακυμάνσεις¹⁵³. Η τακτική αυτή επικρίθηκε από μερίδα θεωρητικών του ποινικού δικαίου, καθώς η παράσταση του ίδιου του νομικού προσώπου και όχι του ουσιαστικά ζημιωθέντος ομόρρυθμου εταίρου εμφανίζεται αναποτελεσματική¹⁵⁴. Καθοριστική υπήρξε η ΟΛΑΠ 1/1994 σύμφωνα με την οποία «δεν είναι αμέσως ζημιωθείς ο ομόρρυθμος εταίρος για αδικήματα εις βάρος της ΟΕ, έστω κι αν αυτά διεπράχθησαν από διαχειριστή ή εκκαθαριστή της εταιρίας».

Αξίζει να επισημανθεί πως στην περίπτωση που δεν τηρήθηκαν οι προβλεπόμενες στο νόμο διατυπώσεις δημοσιότητας που απαιτούνται για την ολοκλήρωση της σύστασης της ομόρρυθμης εταιρίας, γίνεται δεκτό ότι οι ομόρρυθμοι εταίροι μπορούν να προβούν σε δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής ατομικώς για τη ζημία ή την ηθική βλάβη που υπέστησαν από την παράνομη πράξη του διαχειριστή της εταιρίας¹⁵⁵.

4.3 Παράσταση ενώσεων χωρίς νομική προσωπικότητα

Την ιδιότητα του πολιτικώς ενάγοντος και κατ' επέκταση την ιδιότητα του διαδίκου μπορούν να προσλάβουν ενώσεις προσώπων που επιδιώκουν ορισμένο σκοπό και δεν έχουν νομική προσωπικότητα όπως ορίζει το αρ. 62 εδ.β' ΚΠολΔ. Η διάταξη αυτή αποσκοπεί στη διαδικαστική διευκόλυνση των στερούμενων νομικής προσωπικότητας ενώσεων αλλά και προκειμένου να εξυπηρετηθεί η αρχή της οικονομίας της δίκης. Η παραπάνω διάταξη ωστόσο, δεν επιδρά στις αρχές που διέπουν την ουσιαστική νομιμοποίηση του πολιτικώς ενάγοντος. Δηλαδή, ως πολιτικώς ενάγων παρίσταται και εδώ ο φορέας του προσβαλλόμενου εννόμου αγαθού, το οποίο στην περίπτωση αυτή ανήκει στα κατ' ιδίαν μέλη της ένωσης¹⁵⁶. Διαδικαστικά όμως, τα δικαιώματα του πολιτικώς ενάγοντος ασκούνται από την ένωση (για λογαριασμό του). Επομένως, με την εν λόγω αυτή ιδιότητα οι παραπάνω ενώσεις προσώπων δεν μετέχουν στην έννομη σχέση της ποινικής δίκης. Στην ποινική νομολογία, η διάταξη του αρ. 62 εδ.β' ΚΠολΔ εφαρμόστηκε σε σχέση με το πολιτικό κόμμα αλλά και με την κοινοπραξία. Ειδικότερα:

¹⁵³ Βλ. Μαργαρίτης, Εμβάθυνση (υπ. 62) 65.

¹⁵⁴ Έτσι και Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 264.

¹⁵⁵ Χαράλαμπος Σεβαστίδης, *Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, ερμηνεία κατ' άρθρο* (Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2011) 857.

¹⁵⁶ Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 262-263.

4.3.1 Πολιτικό Κόμμα

Πρόκειται για μια διαρκή ένωση Ελλήνων πολιτών, που επιδιώκει να ασκήσει άμεσα την πολιτική εξουσία. Διχογνωμία έχει ανακύψει ως προς το αν το πολιτικό κόμμα έχει νομική προσωπικότητα ή όχι. Υποστηρικτές της πρώτης άποψης υπέρ της ύπαρξης νομικής προσωπικότητας υποστηρίζουν τις δυσχέρειες και την ανασφάλεια που προκαλείται στις συναλλαγές του (πχ. αγορά επίπλων, εκμίσθωση γραφείων) οι οποίες δεν είναι εύκολο να καλυφθούν με τις κατασκευές της ένωσης προσώπων, της αφανούς εταιρίας ή του μη αναγνωρισμένου σωματείου. Πάντως, έχει κριθεί νομολογιακά ότι το πολιτικό κόμμα έχει την ιδιότητα να είναι διάδικος σε δίκη ενώπιον του ΑΕΔ που αφορά το κύρος των βουλευτικών εκλογών¹⁵⁷. Η κρατούσα άποψη βέβαια κλίνει ως προς τη μη ύπαρξη νομικής προσωπικότητας, όπου αντιμετωπίζεται ως μια απλή ένωση προσώπων προς επιδίωξη ορισμένου σκοπού. Νομολογιακά, στο πλαίσιο της ποινικής δίκης, έχει αναγνωριστεί υπέρ του μορφώματος αυτού, δικαίωμα εγκλίσεως και συνακόλουθα παράστασης πολιτικής αγωγής σύμφωνα με τα αρ. 62 και 64 παρ.3 ΚΠολΔ¹⁵⁸. Ενώπιον του δικαστηρίου, τα πολιτικά κόμματα εκπροσωπούνται από τον Πρόεδρό τους ή τον Γενικό Γραμματέα. Έτσι, κρίθηκε, πως νόμιμα παρέστη πολιτικό κόμμα ως πολιτικώς ενάγον για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης σε δίκη για έκρηξη στα γραφεία του πολιτικού κόμματος¹⁵⁹.

4.3.2 Κοινοπραξία

Αποτελεί συμφωνία προσωρινής συνήθως συνεργασίας περισσότερων επιχειρήσεων που συνενώνουν τις δυνάμεις τους για την από κοινού διεκπεραίωση ενός έργου¹⁶⁰. Εάν η κοινοπραξία δεν έχει υποβληθεί στις διατυπώσεις δημοσιότητας του αρ. 42 ΕμπΝ για τις ομόρρυθμες εταιρίες, λειτουργεί ως ομόρρυθμη εμπορική εταιρία «εν τοις πράγμασι»¹⁶¹. Στην καθημερινή πρακτική συναντώνται κοινοπραξίες προς ανάληψη δημοσίων έργων ή τεχνικών έργων, κοινοπραξίες για την ανέγερση μια οικοδομής ή για την εκμετάλλευση μέσων μεταφοράς. Τα πρόσωπα που τη συνιστούν διατηρούν την αυτοτέλειά τους και αποτελούν τα ίδια υποκείμενα των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεών τους που πηγάζουν από τη δράση και την παρουσία της κοινοπραξίας στις συναλλαγές. Νομολογιακά, γίνεται δεκτό πως κάθε μέλος της κοινοπραξίας νομιμοποιείται σε παράσταση πολιτικής αγωγής για πράξη που τελέστηκε κατά της κοινοπραξίας, αλλά η δήλωση του ενός μέλους για παράσταση πολιτικής αγωγής για ζημία εις βάρος της κοινοπραξίας, δεν καλύπτει ως προς την ιδιότητα του πολιτικώς ενάγοντος και τα λοιπά μέρη (το κάθε μέλος επομένως διατηρεί την αυτοτέλειά του)¹⁶².

4.4 Συμπέρασμα

¹⁵⁷ Βλ. και Αθανάσιος Κονταξής, *Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο* (Αντ. Ν. Σάκκουλας 2006) 82.

¹⁵⁸ Βλ. Αποστολίδης, Το δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη (υπ. 3) 173 με περαιτέρω παραπομπή σε Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, ΜΝΗΜΗ Ν. Χωραφά- Η. Γάφου-Κ. Γαρδίκια, Τόμος Δεύτερος σ. 109 όπου: «Όπου το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό προϋποθέτει την αναγνώρισή του στο πεδίο του Αστικού Δικαίου (πχ ιδιοκτησία), η ατελής ένωση στερούμενη ακριβώς νομικής προσωπικότητας δε δύναται να αποτελεί το φορέα του, ούτε και τη δικαιούχο της έγκλησης (εντεύθεν δε και της παράστασης πολιτικής αγωγής)».

¹⁵⁹ ΑΠ 531/1980.

¹⁶⁰ Βλ. Αλεξανδρίδου, *Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών* (υπ. 142) 215.

¹⁶¹ Βλ. Ανδρέου, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 9) 230.

¹⁶² Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 263.

Ενόψει των όσων αναπτύχθηκαν, θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως η Νομολογία, παρά την προσήλωσή της στον τύπο, έχει δημιουργήσει σύγχυση στη δικαστηριακή πρακτική, προκαλώντας μάλιστα έντονη κριτική από μερίδα των θεωρητικών, ειδικά ως προς τον σκοπό της ποινικής δίκης. Ιδίως στην περίπτωση της ομόρρυθμης εταιρίας, όπου η εταιρική περιουσία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την περιουσία του εταίρου, επί αξιοποιήσιμου πράξεως από άλλον εταίρο ή τον διαχειριστή της εταιρίας, αποβάλλεται συχνά ο αληθινά ζημιούμενος που είναι στην ουσία το μέλος της ένωσης και αναζητείται από τα δικαστήρια η παράσταση του αμέσως ζημιωθέντος νομικού προσώπου¹⁶³. Ως συνέπεια της παραπάνω παγιωμένης στάσης της νομολογίας είναι το δικαστήριο να στερείται έναν παράγοντα της δίκης που θα συνέβαλε αποφασιστικά στην εξεύρεση της αλήθειας. Άλλωστε, μόνο ο πραγματικά ζημιωθείς, ως πολιτικώς ενάγων, ενδιαφέρεται με αποτελεσματικότερο τρόπο για την καταδίκη του υπαιτίου.

5. ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΠΡΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ [Κουφός Αλέξανδρος]

5.1 Εισαγωγή

Στο σύγχρονο νομικό κόσμο, ιδιαίτερα έντονη και σταδιακά αυξανόμενη είναι η νομοθετική επιλογή αναγνώρισης παράστασης πολιτικής αγωγής σε νομικά πρόσωπα ανεξαρτήτως ύπαρξης ή μη των προϋποθέσεων που θέτει ο ΚΠΔ. Η αναγνώριση αυτή μπορεί να βασίζεται σε διάφορους λόγους. Είτε στον κομβικό ρόλο που επιτελούν ορισμένα νομικά πρόσωπα στην προστασία και προάσπιση γενικότερων συμφερόντων, όπως για παράδειγμα συμβαίνει με το Εθνικό Συμβούλιο Καταπολέμησης του Ντόπινγκ σε δίκες για τα αδικήματα του ντόπινγκ, ή στα Κέντρα περίθαλψης άγριας πανίδας στα αδικήματα του δασικού κώδικα ή στην Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς σε δίκες χρηματιστηριακών αδικημάτων. Είτε στην προάσπιση των οικείων επαγγελματικών συμφερόντων, όπως συμβαίνει με τους δικηγορικούς ή οδοντιατρικούς συλλόγους στις περιπτώσεις των αδικημάτων αντιποίησης του δικηγορικού ή οδοντιατρικού επαγγέλματος αντιστοίχως. Είτε τέλος στην προάσπιση συλλογικών συμφερόντων γενικότερου χαρακτήρα, όπως συμβαίνει με τις ενώσεις καταναλωτών, ή την προστασία του περιβάλλοντος ή την προστασία των ζώων συντροφιάς ή την προστασία της θήρας. Σ' όλες λοιπόν τις παραπάνω περιπτώσεις, ειδικοί ποινικοί νόμοι κυρίως αναγνωρίζουν σε νομικά πρόσωπα τη δυνατότητα να παρίσταται ως πολιτική αγωγή προς υποστήριξη της κατηγορίας.

Ένας ιδιαίτερος λοιπόν «τρόπος» παράσταση πολιτικής αγωγής, αποτελεί η παράσταση πολιτικής αγωγής προς υποστήριξη της κατηγορίας. Απαγκιστρωμένος από τις απαιτήσεις του άρθρου 63 ΚΠΔ που ρητώς ορίζει ότι η παράσταση πολιτικής αγωγής του αμέσως ζημιωθέντος λαμβάνει χώρα προς αποζημίωση της υλικής ζημίας ή χρηματική ικανοποίηση της ηθικής βλάβης ή της ψυχικής οδύνης, ο δηλών παράσταση πολιτικής αγωγής προς υποστήριξη της κατηγορίας επιδιώκει αποκλειστικώς και μόνο να κηρυχθεί ο κατηγορούμενος ένοχος, χωρίς να αιτείται από το δικαστήριο την επιδίκαση χρηματικής αξίωσης. Ως εκ τούτου, οι δύο βασικές διαφορές μεταξύ της παράστασης πολιτικής αγωγής για υλική ζημία ή ηθική βλάβη και της αντίστοιχης προς υποστήριξη της κατηγορίας μπορούν να εντοπιστούν πως στην τελευταία

¹⁶³ Έτσι και Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 264-265, όπου χαρακτηριστικά αναφέρει πως «πρόκειται για ένα φάντασμα που είναι αδύνατο να λάβει σάρκα και οστά με τις προσφερόμενες διαδικασίες για τις ανάγκες της ποινικής δίκης», άποψη με την οποία τάσσεται η γράφουσα.

περίπτωση ο δηλών δεν απαιτείται να είναι άμεσα παθών και ούτε να έχει ενεργό δικαίωμα για αποζημίωση ή χρηματική ικανοποίηση.

5.2 Νομολογιακά διαμορφωμένες περιπτώσεις

Οι σημαντικότερες, εν συντομία παρουσιασμένες, περιπτώσεις που η ίδια η νομολογία διαμόρφωσε και γίνεται δεκτή παράσταση πολιτικής αγωγής προς υποστήριξη της κατηγορίας είναι¹⁶⁴:

α) ενώπιον του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου μετά από άσκηση έφεσης από τον εισαγγελέα εναντίον αθωωτικής ή καταδικαστικής απόφασης, Με βάση τον συνδυασμό των άρθρων 500 ΚΠΔ, 486 παρ.1 εδ. γ' ΚΠΔ και 489 παρ.1 ΚΠΔ γίνεται δεκτό ότι εφόσον την έφεση την ασκεί ο εισαγγελέας κατά καταδικαστικής ή αθωωτικής απόφασης, στο Εφετείο δεν μεταβιβάζονται οι εισαχθείσες από τον πολιτικώς ενάγοντα αστικές αξιώσεις. Ως εκ τούτου χωρεί στο δεύτερο βαθμό παράσταση μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας. Θεμελιώδης όμως προϋπόθεση για την παράσταση πολιτικής αγωγής προς υποστήριξη της κατηγορίας στο Εφετείο είναι η νόμιμη πρωτοδίκως παράσταση πολιτικής αγωγής¹⁶⁵.

β) ενώπιον του δευτεροβαθμίου δικαστηρίου, στην περίπτωση που το πρωτοβάθμιο δικαστήριο κήρυξε ένοχο τον κατηγορούμενο και παρέπεμψε στο πολιτικό δικαστήριο ως ανεκκαθάριστες τις αστικές αξιώσεις του πολιτικώς ενάγοντος, κατά το άρθρο 65 παρ.2 εδ. β' ΚΔΠ, τότε ο τελευταίος στο ποινικό Εφετείο μπορεί να παρασταθεί μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας¹⁶⁶.

γ) στην περίπτωση που λάβει χώρα μετά τη δήλωση παράσταση πολιτικής αγωγής, προσφορά, καταβολή ή δημόσια κατάθεση του αιτούμενου από τον πολιτικώς ενάγοντα ποσού, τότε ο τελευταίος παρίσταται μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας. Η θέση αυτή εδράζεται κυρίως στη μικτή φύση της πολιτικής αγωγής όπως πανηγυρικά διακήρυξε και έκανε δεκτή η Ολ. Απ 1/1997¹⁶⁷.

5.3 Νομοθετικά καθορισμένες περιπτώσεις

Από τις περιπτώσεις που ο ίδιος ο νόμος επιτρέπει σε νομικά πρόσωπα να παρασταθούν ως πολιτική αγωγή προς υποστήριξη της κατηγορίας, άξιας μνείας είναι:

1) η περίπτωση του άρθρου 64 παρ. 2 ΚΠΔ, όταν δηλαδή ο κατηγορούμενος είναι δημόσιος υπάλληλος ή υπάλληλος ν.π.δ.δ. και η αξιόποινη πράξη που του αποδίδεται διαπράχθηκε κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του. Σ' αυτή λοιπόν την περίπτωση η υποχρέωση αποκατάστασης της ζημίας βαρύνει αποκλειστικά το Δημόσιο ή το ν.π.δ.δ. δεδομένου ότι ο

¹⁶⁴ Βλ. Στυλιανός Παπαγεωργίου-Γονατάς, Πολιτική Αγωγή – Υποστήριξη της κατηγορίας: «Σχέση μείζονος προς έλασσον;» (2012), ΠοινΧρον 481 επ., Δημήτριος Βούλγαρης σε Λάμπρου Μαργαρίτη, *Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία Κατ' Άρθρο* (Νομική Βιβλιοθήκη 2012) 333 επ. Γίνεται δεκτό πως στις περιπτώσεις αυτές δεν επιτρέπεται ερμηνευτική διεύρυνση αλλά ερμηνεύονται στενά ως κατ' εξαίρεση τρόπος νομιμοποίησης της πολιτικής αγωγής. (Απ 1049/2014, ΠοινΧρον 2015, 682)

¹⁶⁵ Ενδεικτικώς Απ 174/2009, ΠοινΧρον 2010, σ. 95, Απ 979/2008, ΠοινΧρον 2009, σ. 338

¹⁶⁶ Απ 349/1967, ΠοινΧρον 1967, σ. 550, Απ 493/1966, ΠοινΧρον 1967, Κονταξής, *Κώδικας Ποινικής Δικονομίας* (υπ. 157) 725, άρθρο 65, Σεβαστίδης, *Κώδικας Ποινικής Δικονομίας* (υπ. 155) 850, άρθρο 63, αρ. 34.

¹⁶⁷ ΠοινΧρον 1997 σ. 831. Στην ίδια κατεύθυνση και η Απ 79/1998, ΠοινΧρον.1998 σ. 742

υπάλληλος δεν ευθύνεται έναντι των τρίτων για τις παράνομες πράξεις ή παραλείψεις τους, σύμφωνα με το άρθρο 105 του ΕισΝΑΚ.

2) του άρθρου 33 παρ. 3 Ν.4443/2016. Σε δίκες για τα εγκλήματα που αφορούν την Κεφαλαιαγορά, ήτοι στα αδικήματα της αθέμιτης χρήσεως προνομιακών πληροφοριών και της χειραγώγησης αυτής (Κεφαλαιαγοράς), προβλέπεται ότι η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς έχει δικαίωμα σε κάθε περίπτωση - και ανεξαρτήτως αν υφίσταται βλάβη ή όχι - να παρασταθεί ως πολιτικώς ενάγουσα προς υποστήριξη της κατηγορίας.

3) του άρθρου 128Θ παρ. 9 Ν.2725/1999. Σύμφωνα με νόμο, σε δίκες για τα αδικήματα του ντόπινγκ (άρθρο 128Θ) και του ντόπινγκ ίππων (άρθρο 128ΙΑ), το Εθνικό Συμβούλιο Καταπολέμησης Ντόπινγκ δικαιούται να παρίσταται ως πολιτικώς ενάγων για την υποστήριξη της κατηγορίας.

4) του άρθρου 294 ν.δ. 86/1969 (Δασικός Κώδικας), προβλέπεται ότι σε δίκες για αδικήματα που αφορούν την προστασία της θήρας μπορούν να παρίστανται προς υποστήριξη της κατηγορίας τα Κέντρα περιθάλψης άγριας πανίδας καθώς και οι κυνηγετικές οργανώσεις.

5) του άρθρου 9 παρ.1 εδ. β' Ν.4194/2013 (Κώδικας Δικηγόρων). Σύμφωνα με την διάταξη αυτή, σε δίκη για το αδίκημα της αντιποίησης δικηγορικού επαγγέλματος (άρθρο 9 παρ. 1 εδ. α' Ν.4194/2013), μπορεί να παρασταθεί ως πολιτικώς ενάγων μόνο για υποστήριξη της κατηγορίας ο οικείος δικηγορικός σύλλογος. Ανάλογη πρόβλεψη τίθεται και στο άρθρο 73 παρ. 3 Ν.1026/1980 για τις περιπτώσεις που ο κατηγορούμενος έχει αντιποιηθεί το οδοντιατρικό επάγγελμα, παρέχεται η δυνατότητα στον οικείο οδοντιατρικό σύλλογο να παρασταθεί προς υποστήριξη της κατηγορίας.

6) του άρθρου 10 παρ. 15 και 16 του Ν.2251/1994, όπου προβλέπεται ότι οι ενώσεις προστασίας καταναλωτών έχουν εκ του νόμου το δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής όταν το αδίκημα εμπίπτει στο νόμο για την προστασία του καταναλωτή.

7) του άρθρου 28 παρ. 7 του Ν. 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 7 του Ν.4042/2012, όπου προβλέπεται ρητώς ότι σε δίκες για τα αδικήματα κατά του φυσικού περιβάλλοντος, ως πολιτικώς ενάγων μπορεί να παρίσταται το Δημόσιο, οι Ο.Τ.Α. στην περιφέρεια των οποίων τελέστηκε το έγκλημα, το Τεχνικό και Γεωτεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, πανεπιστήμια, άλλοι επιστημονικοί φορείς, δικηγορικοί σύλλογοι, φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών, Μ.Κ.Ο. και φυσικά πρόσωπα ανεξαρτήτως βλάβης, μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας και ιδίως με αίτημα την αποκατάσταση των πραγμάτων στο μέτρο που είναι δυνατή. Η πρόβλεψη αυτή έχει επικριθεί ιδιαίτερος από τη θεωρία λόγω του πλήθους των ν.π. που μπορούν να παρασταθούν ως πολιτική αγωγή¹⁶⁸.

¹⁶⁸ Αθανάσιος Κονταξής, Είναι δυνατή η παράσταση πολιτικής αγωγής στα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος; (2012) ΠοινΔικ 1159, Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη* (υπ. 1) 176 επ., Αλέξανδρος Δημάκης, Προβληματισμοί σχετικά με τις ειδικές ρυθμίσεις για την πολιτική αγωγή (2010) ΠοινΧρον 535 επ., Αδάμ Παπαδαμάκης, Όψεις αποδόμησης της ποινικής δικονομίας και τάσεις καθιέρωσης παράπλευρης Δικονομίας (2010) ΠοινΔικ 87, Ιωάννης Μοροζίνης, σε Στέφανου Παύλου και Θωμά Σάμιου, *Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι, Περιβάλλον II* (Π. Ν. Σάκκουλας 2012) 101 επ., Νικόλαος Αποστολίδης, *Η πολιτική αγωγή στα περιβαλλοντικά αδικήματα* (2018) ΠοινΔικ 9 επ.

8) του άρθρου 20 παρ. 7 Ν. 4039/2012 για την κακοποίηση των ζώων, όπου προβλέπεται η δυνατότητα σε κάθε φιλοζωικό σωματείο που δραστηριοποιείται σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο να παρασταθεί αυτοτελώς ως πολιτικώς ενάγων προς υποστήριξη της κατηγορίας.

5.4 Η περίπτωση των άρθρων 86-87 του Σχ.ΚΠΔ

Στο σημείο αυτό, ιδιαίτερα θα πρέπει να μνημονευθεί η ρηξικέλευθη ρύθμιση του άρθρου 87 του Σχ.ΚΠΔ¹⁶⁹, στην οποία για πρώτη φορά προβλέπεται με γενικό τρόπο η δυνατότητα παράστασης πολιτικής αγωγής μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας, διασφαλίζοντας με αυτό τον τρόπο τον αμιγώς ποινικό χαρακτήρα που πρέπει να έχει η ποινική διαδικασία και οι θεσμοί που την υπηρετούν, συμπεριλαμβανομένης και της πολιτικής αγωγής. Οι ρυθμίσεις του εν λόγω Σχ.ΚΠΔ προβλέπουν παράλληλα και τη δυνατότητα σε αδικήματα που στρέφονται κατά αορίστου αριθμού προσώπων ή εν γένει του κοινωνικού συνόλου να παρασταθούν ως πολιτική αγωγή προς υποστήριξη της κατηγορίας το Δημόσιο, Ο.Τ.Α. του τόπου όπου τελέστηκε το αδίκημα καθώς και ενώσεις προσώπων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που έχουν ως σκοπό τη προστασία των εννόμων αγαθών που προσβλήθηκαν με αυτή. Με την εν λόγω ρύθμιση, γίνεται φανερό πως προτάθηκε για πρώτη φορά η μετατροπή του μοντέλου της πολιτικής αγωγής του αμέσως ζημιωθέντα, όπως ισχύει μέχρι και σήμερα, στην παράσταση ως πολιτικώς ενάγοντα και των εμμέσως ζημιωθέντων και των εν γένει θυμάτων που προκαλεί η άδικη πράξη.

5.5 Επίλογος-Συμπέρασμα

Η παράσταση πολιτικής αγωγής μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας τονίζεται ιδιαίτερα ως ένα σχήμα εγγύτερο στη φύση της ποινικής δίκης, απαλλαγμένο από δυσχέρειες που ανακύπτουν από τη συνύπαρξη αστικού και ποινικού δικαίου στη διφυή φύση της πολιτικής αγωγής¹⁷⁰. Από την άλλη όμως δεν μπορεί να παραβλεφθεί πως αποτελεί αδήριτη ανάγκη η αναγνώριση δυνατότητας παράστασης πολιτικής αγωγής μόνο σε περιορισμένο αριθμό προσώπων, ώστε να αποφευχθεί ο κίνδυνος μετατροπής της ποινικής δίκης σε οιονεί λαϊκό δικαστήριο. Κατόπιν τούτων, κατά την προσωπική μου άποψη, το ιδανικότερο σχήμα περικλείει τη δυνατότητα παράστασης πολιτικής αγωγής μόνο του αμέσως ζημιωθέντος και μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας.

¹⁶⁹ Βλ. άρθρο 87 (αλλά και άρθρο 86), στο οποίο ορίζεται αυτολεξεί: «Ενεργητική νομιμοποίηση νομικών προσώπων -1. Σε δίκες όπου το έγκλημα στρέφεται κατά αορίστου αριθμού προσώπων ή κατά του κοινωνικού συνόλου μπορεί να παραστούν ενώπιον του ποινικού δικαστηρίου για την υποστήριξη της κατηγορίας και το Δημόσιο, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης στην περιφέρεια των οποίων τελέστηκε η πράξη, καθώς και οι ενώσεις προσώπων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, εφόσον έχουν συσταθεί νομοτύπως πριν από την τέλεση της πράξης με καταστατικό σκοπό την προστασία των εννόμων αγαθών που προσβλήθηκαν απ' αυτήν.», Το Σχέδιο Νέου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (από επιτροπή υπό την εποπτεία του καθηγητή Ιωάννη Μανωλεδάκη), Εκδόσεις Σάκκουλα, 1996, 88.

¹⁷⁰ Και κυρίως στην εισαγωγή αστικών αξιώσεων, που αποτελούν ξένο σώμα για την ποινική διαδικασία.